

ВІСНИК THE HERALD

- VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно-політичний місячник

З М І С Т

І. Вовчук — Замикитилось	1
Хосе Ортега і Гассет — Бунт мас	5
Жнець — Звідусіль	8
М. Чировський — Господарство України за литовсько-польських часів	10
В. Т-ий — На африканському континенті	12
Богдан Кравців — Федькович в нових літературознавчих публікаціях	16
Степан Килимник — Обливаний понеділок	19
Федір Одрач — Покинута оселя	21
Микола Титов — Телевізор	24
Л. Дмитерко — За синім океаном	25
І. Хорольський — Шукають доріг до найдорожчого скарбу	27
К. Н. — XI Міжнародний Конгрес Істориків	28
Б. Стебельський — Тому	29
І. Вовчук — Чи не пора б передумати?	30
К. Н. — Готується голосний суд	31
З хроніки Відділів	31
Бібліографія	31

ОРГАНІЗАЦІЯ

ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

НА ФОНД ДОПОМОГИ РОДИНІ СЛ. П. СТЕПАНА БАНДЕРИ ЗЛОЖИЛИ:

(Імена жертводавців проголошуємо в порядку надходження)
(Продовження)

НЮ ЙОРК, Н. Й. (продовження)

По \$ 2.00: О. Дусанівський, О. Проць, І. Юшкевич, Дмитрів.

Листа ч. 15 — \$ 118.00.

\$ 25.00 — П. Прийма.

\$ 10.00 — Я. Петрух.

По \$ 5.00: Я. Похмурський, М. Шмігель, Е. Лапчак, І. Гута, Е. Кокурудза, д-р. О. Соколишин, О. Дорошкевич, П. Панас, М. Кузик, П. Оленчук.

\$ 3.00 — Л. Макогін.

По \$ 2.00: М. Демків, В. Вабляк, Н. Вабич, І. Назаркевич, Леник, П. Барабан, І. Зелений.

По \$ 1.00: С. Кошак, Я. Легута, Калиновський, І. Ш., А. Шавай, Л. Мацьків.

Листа ч. 16 — \$ 110.00.

\$ 50.00 — Український Ресторан.

По \$ 10.00: Р. Байлак, В. Расяк, П. Попович, С. Боднар, Ю. Ясінський, Козак.

Листа ч. 17 — \$ 245.00.

\$ 15.00 — В. Чехович.

По \$ 10.00: Т. Шмига, І. Лозинський.

По \$ 5.00: Д. Івасютин, Ю. Осіюк, П. Сьвенц, І. Саламашок, С. Шевченко, О. Миклющ, О. Кацедан, М. Чубак, А. Паливка, М. Процик, Я. Черпаник, Е. Захарчук, М. Суботів, О. Сливка, О. Варивода, В. Марко, д-р. І. Лозинський, І. Рудик.

По \$ 3.00: Е. Щербанюк, О. Таркевич, О. Хомик, М. Ковчак, Т. Прокопів, В. Гіна, В. Ворон, Ф. Легдан, С. Гуда, Т. Мамус, С. Серефко, В. Калина.

По \$ 2.00: Ю. Мазурик, А. Галай, В. Возняк, В. Мачула, І. Яселський, П. Н., П. Петрика, С. Решетівський, В. Качунь, Б. Хома, О. Соловій, В. Курило, М. Думка, І. Вуйків, О. Гаврищенко, В. Мороз, Ю. Чижик, А. Муляк, З. Івалків, І. Шевчук, А. Яворський, В. Озеронець, В. Хміль, В. Мороз.

По \$ 1.00: В. Лис, Ф. Кий, Ю. Костів, Ф. Деценко, М. Зворачук, З. Кузик, Т. Брецивський, С. Домащук, П. Черепашин, С. Михалюк, Ф. Розковський, К. Шутер, С. Ружій, С. Карпук, М. Мищак, В. Глухий, М. Тимчишин, М. Дзундза, І. Жук, Г. Павлюк, А. Вронський, В. Коваль, В. Пізар, Е. Кулиняк, В. Вогачевський, Ю. Сосенко, М. Дрогобицький, С. Гнитка, М. Закревський, Д. Отрисько, І. Тима, М. Сичик, П. Голуб, З. Козловська, П. Савчин, В. Сетер.

Листа ч. 18 — \$ 140.00.

По \$ 10.00: Г. Антонів, С. Гречило, І. Вринчак.

По \$ 5.00: М. Борисюк, Е. Максимів, О. Кузьмин, О. Сорока, С. Вацлавський, І. Сікорський, В. Гриновець, М. Гасай, М. (нечиткий).

По \$ 3.00: С. Дяків, В. Вабюк, М. Зубицький, Е. Гречило, З. Вячик.

По \$ 2.00: Л. Казановський, М. Золобчук, П. Світенко, Л. Е., О. Рудницький, М. Шандора, М. Куземко, С. Шевченко, С. Чайківський, О. Войтків, Сурмач, В. Солома, І. Беркещук, І. Думянський, Г. Гонгаряк.

По \$ 1.00: І. Деницький, Л. Сташків, І. Зарицький, І. Шканбаро, М. Даклоз, В. Літецький, Т. Кушнір, М. Вальчишин, М. К., Г. Крича, Е. Гучар, М. Гузія, Д.

Досяк, В. Варчала, І. Дмитрик, А. Лачка, А. Іванишин, (нечиткий), І. Свободян, П. (нечиткий).

Листа ч. 23 — \$ 280.00.

По \$ 25.00: В. Іванюк, Церква св. Юра.

\$ 20.00 — О. Олійник.

\$ 15.00 — М. Кондрин.

По \$ 10.00: Куровицький (м'ясарня), В. Папіш, І. Могила, С. Пялега, Д. Хорват, Т. Спортан.

\$ 6.00 — І. (нечиткий).

По \$ 5.00: М. Панас, Р. Ганкевич, Я. Ганкевич, К. Стасюк, М. Головінський, О. Данилишин, Р. Януш, П. Пасівник, К. Веселка, В. Вишваній, М. Землян, В. Фенчинський, Я. Олізник, М. Грабар, І. Деменюк, М. Дорош, Д. В., М. Грень.

По \$ 3.00: С. Мельник, М. Філевич, С. Гоцук.

\$ 2.25 — М. Ромашко.

По \$ 2.00: В. Луцак, П. Н., С. Ковальчук, Т. Кулик, М. Близняк, М. Пирський, С. Сандович, П. Кучма, М. Криль, О. Мунятки, (нечитке).

По \$ 1.00: Сурма, Т. Турчан, М. Губицький, (нечитке), (нечитке), А. Чирко.

Листа ч. 24 — \$ 106.00.

По \$ 10.00: С. Благий, С. Чорний, П. Галатин, Д. Чолій.

\$ 7.00 — М. Сянтій.

По \$ 5.00: С. Халуца, М. Кунцо, В. Кузьма, Е. Гричило.

По \$ 3.00: М. Лехицький, И. Пацура, Т. Воловодюк.

По \$ 2.00: М. Романський, А. Олінський, М. Микитів, І. Тимчишин, С. Мисюк, Д. Сливка, С. Рудий, О. Литвин, С. Ковалюк, О. Віганська.

По \$ 1.00: Яворівський, С. Гнатів, В. Гречин, М. Дуда, С. Дусановський, Лешінський, Іван Яворський, С. Демків.

Листа ч. 28 — \$ 167.00.

По \$ 20.00: Е. Королюк, І. Ринчак, Г. Кондьола.

По \$ 10.00: П. Литвин, В. Кохановський, Ф. Мундзяк, В. Гладун, О. Льницький, А. Стахів.

По \$ 5.00: С. Петранюк, М. Гринюк, А. Ринчак, А. Чуца, І. Павельчак, М. Собенко, А. Евін, С. Кірпук.

Листа ч. 29 — \$ 54.00.

\$ 30.00 — М. Лучків.

По \$ 5.00: М. Лемеха, (Невідоми).

По \$ 2.00: П. Панчук, М. Васенда, О. Городинський, В. Добрянський, Г. Плескун, І. Поліщук, П. Духницький.

Листа ч. 30 — \$ 135.50.

По \$ 10.00: М. Іванюк, М. Гладкий, д-р. В. Ориський.

По \$ 5.00: С. Роциж, П. Смерека, Е. Макар, В. Кунцо, М. Терех, Головатий.

По \$ 3.00: З. Тратчук, д-р. Осінчук, Птасюк.

По \$ 2.00: М. Ярош, І. Теретейський, М. Назаркевич, А. Грицковян, І. Шондза, Д. Вілій, С. Масний, П. Степанків, Г. Хоманчук, В. Зілінський, Іван Мицько, А. Микитин, М. Савка, В. Стадник, П. Кузьма, О. Соковчук, Ф. Рубель, Я. Дичковський, М. Расішевський, І. Шрамко, М. Джурак, В. Муляк, „Сурма”, В. Литвин, І. Яндзма.

(Продовження на стор. 32-ій)

ВІСНИК

І. Вовзук

ЗАМИКИТИЛОСЬ

Збиратись на вершини не легко. Навіть вишколені спортсмени іноді обриваються і падають в провалля, а Хрущов, що так хотів дін'ятись на них, будь-що-будь, не є вправний спортсмен. На політичну вершину в Парижі збиралися цілих два роки, а свій старт Микита почав з 22 січня 1958 року, промовою в Мінську. Тоді московський диктатор висунув два завдання імперської політики: передати МТС колхозам і скликати міжнародню конференцію на найвищому рівні. Обидва завдання не були відокремлені. Ліквідацією МТС, що були основним імперським рычагом большевицької політики на селі, переверталось цілу структуру диктатури догори ногами. Теоретично могли створитись соціально-економічні передумови для підвищення питомої ваги селянства в суспільно-політичному житті країни. Говоримо теоретично, бо на практиці ті умови неможливі з природи самої диктатури, та й сама реформа викликана була величезною кризою в економіці сільського господарства.

Вже на перших кроках здійснення мінської програми, Хрущову довелося долати чималий спротив на верхівці імперського штабу. Реформу переведено, але остаточно не закріплено і не пригнано, а до того, й цілина не родить, як плянувалося, бо кляті вітри розносять зрушений шар на далеку віддаль. Грудневий пленум ЦК КПСС, в кінці минулого року, де розглядалося одне питання поліпшення сільського господарства, не випадково не найшов жадної розв'язки. А під час самого пленуму, за кулісами його, сталось щось, що змусило Хрущова виступити проти будь-якої господарської ініціативи колхозів, всупереч настановам, що друкувалися в совєтській пресі перед пленумом. В лютневому числі „Вісника” про це коротко говорилося. Перед пленумом „Правда України” писала: „Бюрократичне керівництво кол-

хозами, яке існує досі, не годиться. Треба створити колхоз-союзи, організації виборні зверху донизу”. Подібне писалося в усій місцевій пресі. Менше, але теж виразно і в центральній московській пресі. Аналіз матеріалів з підготовки пленуму і висновків його, дає підстави припускати, що на самому пленумі, за кулісами виявилась солідна опозиція проти стрімголовних реформ, яка рішуче протиставилась проти будь-якої ініціативи в сільському господарстві. І це змусило Хрущова круто повернути і виступити проти всяких міжколхозних господарських об'єднань. Козла відпущення, як завжди в таких випадках, диктатура знайшла в Кириченкові, що був відповідальним за підготовку пленуму. За те, що малоросійське око заступника Хрущова не добачило опозиції, його послано в Донецькі плавні — в Ростов. Нині ще трудно бачити, хто персонально, крім Суслєва, діяв за кулісами, але більш-менш ясно, що це була верхівка партійних апаратчиків, що міцно тримаються керівного становища в партійній диктатурі. Створення якогось міжколхозного об'єднання (колхоз-союзів) давало змогу групуватись чи об'єднуватись навколо них партійним керівникам сільсько-господарського виробництва. Умовно назв'ямо їх технологами сільського господарства. Цей партійний прошарок досить великий і він пов'язаний з національним селянством колхозів. В цій пов'язаності імперська верхівка, „птахи сталінового гнізда”, вичули небезпеку єдинодержавія. Це, як і особисті мотиви, змусили їх стати проти попускання вудил в колхозах і помимо господарських інтересів, що приходили від міжколхозних об'єднань, спротивитись тому. В цьому треба шукати головну пружину, що застала круто повернути пленум, заборонивши всякі спроби господарської ініціативи.

**
*

Для закріплення згаданої реформи в колхозах, диктатура потребувала миру. І останні два роки Хрущов без угаву трубив про нього і співіснування. Але зовнішня політика, в якій ставилось наголос на мир і співіснування, зачепила інтереси червоного Китаю, що того ж року (1958) оформив свою концепцію наступу на капіталізм, в першу чергу, на Америку. Диктатор Китаю Мао політику наступу на капіталізм спер на систему мироприємств в країні. В народніх комунах, в які зігнано все позаміське населення, крім отарного ладу, що виключав будь-яку власність, впроваджено військовий лад, комуни включалися в мілітарну систему Китаю за староазійськими традиціями Чінгіс Хана. В суті своїй, народні комуни є добре продуманою тотальною системою організації 600-мільйонової країни за концепцією Чінгіс Хана, з посиленням на Сталіна і Леніна.

Хрущов, як і Мао, учні Сталіна, що дозував московський соціалізм на практиці Чінгіс Хана. Але Хрущов, прийшовши до влади, після викриття похибок „отца народов”, ту концепцію дещо ленінізував, додав ленінського настою, бо того вимагали інтереси збереження цілості імперії. А Мао все більше увиразнював лінію Чінгіс Хана. У висліді цих відхилень від спільного ідеологічного пня, московський і китайський комунізм за останні два роки де в чому розійшлися. Навколо кожної лінії почали групуватись антагоністичні сили, ззовні ніби єдиного комуністичного табору, в площинах ідеологічній і політичній. Як тільки Хрущов почав реалізувати перші кроки зовнішньої політики співіснування, домагаючись вершин, та ще й без Китаю, той почав протиставитись тому. Вже в 1958 році Хрущов змушений був летіти до Пекіну, а не до Америки, як то намічено було, і щось поладнувати. А минулого року, після так „приємного” духу Кемп Дейвіда, знов московський диктатор поспішив до Пекіну. Не ставлячи завдання аналізувати ки-

тайсько-советські відносини за останні два роки, можна твердити, що за ці роки між Пекіном і Москвою наростала відчуженість і протиріччя, що найшли свій вияв і в пресі обох диктатур. На цьогорічній першотравневій параді, як повідомляла преса, в Пекіні, серед портретів вождів, не знайшлося місця для Хрущова. Видно, що Мао схильний не визнавати його не тільки „босом” світового комунізму, а і в московському царстві. Згадуємо про ці речі не для того, щоб ворожити на московсько-китайському конфлікті (то річ не близька при нинішній політиці протиріччя табору), а на те, щоб вказати на одну з причин, що зумовила московський імперський штаб визначити поведінку Хрущова на вершинах в Парижі.

**
*

Фахівці советознавства, аналізуючи вершинну зустріч, чомусь зовсім обходять внутрішньоімперські відносини, а коли й згадують, то лише ворожать над переміщеннями на московському олімпі. А між тим, на зовнішньо-політичну лінію большевиків, як і їхніх попередників, вирішальний вплив мали внутріімперські відносини, в першу чергу, дії відосередніх сил — поневолених націй проти імперського централізму. Досить пригадати „ждановщину” 1946—1947 рр., що позначилась низкою постанов партії і уряду, ніби проти прихиління перед культурою Заходу, а в суті своїй скерованих проти національних культур, політично проти сепаратизмів. Справа тоді була не в „низькопоклонстві” перед західною культурою, а в поборенні національних культур в самій імперії. Завдання ставилось про уніфікацію їх через обмосковлення. Очевидно, що наступ на національні культури був лише одним із причинків цілого внутрішньоімперського фронту. В ті часи Україна вела збройну боротьбу проти московської імперії. Щоб прискорити ліквідацію упівського фронту в Україні, советська Росія уклала військову угоду з Чехією і Польщею на боротьбу з УПА. Загострення відносин з Заходом, започатковане в періоді ждановщини, було тісно пов'язане з наступом на національні сепаратизми, їх офіційно називалося і називається буржуазними націоналізмами.

Слідом за тим прийшла хвиля боротьби з тітоізмом і націонал-комунізмами, десь біля 1950 р., а разом з тим загострення зовнішньо-

„VISNYK” — „THE HERALD”

Published by Organization for Defense of Four
Freedoms of Ukraine, Inc.

Monthly except July and August when bimonthly.
Second class postage paid at General Post Office,
New York, N. Y.

I. Wowczuk Editor in Chief
Address: P. O. Box 304, Cooper Station,
New York 3, N. Y.

політичного курсу проти Заходу, — „ворожого оточення”. Корейська війна, в якій ССРСР безпосередньо участі не брав, позначилась шаленою антиамериканською кампанією, а з нею і посиленням тиском на національності, „визволені” більшовиками. Пов’язаність загостреного курсу зовнішньої політики з посиленням боротьби проти буржуазних націоналізмів, очевидна. То стара концепція історичного розвитку Росії. Зовні вороги загрожують, оточують, гострять зуби, тому треба звести до мінімуму в імперії всякі свободи, а посилювати і скріплювати централізм. Країна соціалізму, мовляв, потребує оборони, а успішна оборона може бути лише при централізації влади і позбавленні всяких свобод. Коротко кажучи, більшовики, здійснюючи імперську програму уніфікації підкорених націй, зміцнюють централізм, посилюючись на „вороже оточення”. Міт, витворений ними про „вороже оточення”, допомагає їм в зміцненні централізму. А коли до того додати, що те „вороже оточення” досі було і є глухим до голосу поневолених народів, стане зрозумілою зручність більшовицької схеми, підкорення і централізації. Не буде жадним перебільшенням сказати, що само „вороже оточення”, цебто Захід і США, для боротьби з якими посилювався імперський централізм, не раз в критичні часи рятували імперію від розвалу, під тиском підбитих, підкорених і завойованих націй.

Бавлячись в миротворення останні два роки, імперська диктатура калькулювала всі за і проти. Доки прибутки від нового зовнішнього курсу були більші за втрати в імперії, під якими розуміємо наслідки від тактичних послаблень, в Кремлі допускали гру в мирне співіснування з усіма його чарами. А миротворення обіцяло багаті жнива. Оті паломництва до комуністичного штабу — Москви, обмін культурами, гульбища на Москві-Ріці, скільки принад давали. А торічні відвідини Америки, коли співіснування, оповито духом Кемп Дейвіда, давало надію, що „акули” обеззубили і шукають пристойної форми калітуляції. Надмірна, до пересадки, ввічливість, з якою зустрічали і провозжали торік некоронованого царя (проти норм дипломатичних протоколів), давали сподівання на великий бізнес з „ворожим оточенням”. Тим більше, що й друга зірка серед великих, МекМіллен, в поті чола, промовчував

зговорення з більшовиками на засаді взаємних уступок. Про поступки кремлівських махерів, нічого не знаємо, але від великих Кремль думав досягнути найбільшу для нього уступку: не перешкоджати Росії докінчити уніфікацію імперії, розправитись з відцентровими силами націоналізмів поневолених націй. За це варто було бавитись у миротворення.

**

Щоближче наближались до вершин, то більше калькулювали в московському штабі. Прикидаючи на рахівниці за і проти, побачили, що миротворення не тільки не послабило відцентрових тисків на імперські обручі, а навпаки — вони посилювались. Суди і розправи над націоналістами, що не припинялися ці два роки в Україні, ніякого осягу не дали, націоналізм виявляє себе в літературі, в культурі і виразно виступив проти русифікаційного курсу останніх років. Повстання в Казахстані в кінці минулого року, хоч виникло на тлі соціально-побутових умов, мало виразно національне забарвлення. До того прийшли китайсько-московські загострення — і в імперському штабі призадумувались, чи варто миротворну гру доводити до кінця, тим більше, що торічна постава до поневолених націй в Конгресі США, хоч і скінчилась лише молитвами, була знов піднесена цього року в конгресі, за кілька місяців перед вершинами. До того всього, відвідини президентом Франції і канцлером Західної Німеччини США і їхня тверда постава щодо облудного миротворення, переконувала Кремль, а зокрема тих, що скептично ставились до співіснування, домагатися зміни курсу проти „ворожого оточення” за історичною схемою. В імперському штабі вирішили скінчити гру з мирним курсом, бо він ставав небезпечним для внутріімперських відносин. Тому то, вже за місяць чи й більше перед Парижем, головний виконавець політики миротворної гри, в своїй промові в Баку, заспівав зовсім на інших нотах.

Ось в такій ситуації, чи обставинах стався злощасний випадок з літаком У-2, за два тижні перед вершинами. Треба ж було тому літакові вибратись в дорогу через Свердловськ. Це була просто манна, тільки не з неба, а з американської бази, якої так потребували в Кремлі. Літака збито на великій височині і то, ли-

бонь, з наказу самого миротворця. З літака лишилися самі цурки, але зроблені фотознімки, апарат, гроші і вся розвідча амуніція лишилися цілими і попали в руки московської диктатури. Кілька днів радився московський штаб над тим, що зробити далі, і вирішили вирядити Микиту з Маліновським і Громико на Паризьку вершину і там повести себе так, щоб ні в кого з совєтської сфери впливу не лишилось жадного сумніву про справжнє традиційно-історичне наставлення Москви до Заходу і Америки. Відкрити політичний вогонь по „ворожому оточенню”, а в большевицькому царстві міцніше затиснути централістичні шуруби імперської бочки, вказуючи народам, що ворог оточує і загрожує. Тому, в інтересах політики єдинокоржавія, треба покінчити з всякими забавками в лібералізм. Разом з тим можна сподіватись загострення уніфікаційного курсу в другому окупаційному перстені колоніяльної системи (сателіти).

**

Поставлене завдання, Хрущов виконав в Парижі 16 травня блискуче, — замикитив так, що світова дипломатія і за місяць часу не прийшла, як кажуть, до себе. В США, де почався неперемірливий старт до виборів, хамуваті вибрики Хрущова в Парижі припали якраз на час. Стівенсон, що не проти кандидувати втретє на президента, не завагався скласти вину за вершинні черепки на американський уряд. Другий кандидат на президента, Кеннеді висловився теж, що він би, на місці президента, переміг почуття образи, щоб утриматись на вершинах, так, мов, образа голови держави не є образою нації. А совєтознавці, на чолі з Ліпманом, ідуть ще далі в цьому напрямку.

І виглядає, що й паризьке лицедійство не дійшло до миротворців великопростірної політики і нічому не навчило. Знов чуються нотки: за мирне співіснування, яке б воно не було, аби не було конфлікту сьогодні, за нас, а там — хай буде, як буде.

Паризький шок проходить потроху, а для заспокоєння opinio розповсюджуються історії з шпигунською дипломатією. Так, мов, це новина, що совєтська дипломатія завжди спиралася на шпигунські колонії. Преса, поруч з тим, розповсюджує твердження, що Хрущов перевиконавши в Парижі завдання імперського штабу,

відштовхнув, мовляв, чимало прихильників свого мирного курсу. Замість активної, динамічної політики до Совєтського Союзу, яка б визначила становище США і Західного Світу до поневоленних Росією націй, чого найбільше бояться в Кремлі, великопростірною поволокою прикривається внутрі імперські труднощі: політичні, господарські і на верхівці диктатури. Що ж дивного, що большевицьке керівництво користується на розгубленості і неоформленості політики США, яка обтерши лице, говорить про відкриті двері до нових переговорів, в яких зродиться може ще один дух. Користається, щоб під барабанщину про „вороже оточення” скріпляти імперський централізм в боротьбі з націоналізмами поневоленних націй. Хто зна, чи нині по колхозах імперії не робляться вправи з шуканням американських шпигунів, як то було за рік перед Другою Світовою Війною.

А на Москві-Ріці большевицький паяц продовжує балаганні теревені на весь світ, що, либонь, президент Айзенгавер признався йому, що США бояться об'єднаної Німеччини. Так буде доти, доки американська політика не вибудеться ілюзій миротворення на великопростірній базі і не зробить ділового кроку до визнання політичних домагань поневоленних Росією націй. Лише це може стати підставою дійсного миру, а коли поневолені в імперії нації знайдуть в політиці США підтримку до своїх змагань (не лише в молитвах, як досі), тоді прийде те, про що писав А. Блок в „Балаганчикові”:

„Вдруг паяц перегнувся за рампу

И кризиг: „помогите!”

Истекаю я клюквенным соком!

Забинтован тряпицей.

На голове моей — картонный шлем,

А в руке деревянный мез.”

ДО ПЕРЕДПЛАТНИКІВ!

КІНЧАЄТЬСЯ ПІВРІЧЧЯ, А ДЕХТО З ВАС НЕ ВНІС ПЕРЕДПЛАТИ. ЦЕ ФІНАНСОВО УТРУДНЮЄ ПРАЦЮ ВИДАВНИЦТВА. ПРИГАДУЮЧИ ПРО ЦЕ, ВИДАВНИЦТВО ПРОСИТЬ ВНЕСТИ НАЛЕЖНУ ПЕРЕДПЛАТУ В ЧЕРВНІ.

АДМІНІСТРАЦІЯ „ВІСНИКА”

Хосе Ортега і Гассет

БУНТ МАС

VIII

Чому маси втручаються в усе та чому вони втручаються лише насильно

Ми прийшли до висновку, що сталося щось надзвичайно парадоксальне, хоч воно справді зовсім природне: саме тому що пересічній людині світ і життя показалися відкритими, її душа замкнулась. Отож я тверджу, що в цьому замиранні пересічних душ полягає бунт мас, а в бунті мас, у свою чергу, полягає та гігантська проблема, що сьогодні стала перед людством.

Я добре знаю, що багато моїх читачів думають інакше як я. Це теж дуже природне та підтверджує мою теорію. Бо, хочби мій погляд остаточно виявився мильним, не можна заперечити факт, що багато тих інодумних читачів не задумались ані на п'ять хвилин над таким складним питанням. Тож як вони можуть думати так само як я? Та, гадаючи, що вони управлені мати погляд на цей предмет без попереднього зусилля створити його собі, вони виявляють свою приналежність до того абсурдного типу людей, що я назвав „збунтованою масою”. Це означає мати замерлу герметичну душу. У цьому випадку ходило б про інтелектуальний герметизм. Людина носить у собі певний репертуар ідей. Вона рішає задовольнитися ними і вважати себе за інтелектуально довшену. Оскільки їй нічого поза собою не бракує, вона остаточно влаштовується в цьому репертуарі. Оце процес замирання.

Маса чується досконалою. Щоб добірний чоловік чувся досконалим, він мусить бути особливо чванькуватий, і віра в свою досконалість йому не є органічно притаманна, не є щира, а походить від його чванства і навіть для нього самого має характер фіктивний, уявний і проблематичний. Тому чванькувата людина потребує інших і шукає в них підтвердження тієї думки, яку вона хоче мати про себе. Так що навіть у цьому хворобливому випадку, навіть коли вона „осліплена” чванством, шляхетна людина не зуміє чути на правду довшеною. Натомість пересічній людині наших днів, новому Адамові, не спадає на думку сумніватись у

своїй довшеності. і самопевність райська, як в Адама. Природжений герметизм її душі перешкоджає їй порівняти себе з іншими людьми, що було б передумовою для пізнання своєї недостатності. Порівняти себе означало б вийти на мить із себе й увійти в ближнього. Але пересічна душа неспроможна на переселення — найвищий спорт.

Тут ми маємо діло з тією самою різницею, що відвічно існує між дурним і мудрим. Мудрий завжди ловить себе на останньому кроці перед безглуздістю; отже, він робить зусилля уникнути безглуздості, що на нього чатує, і в цьому зусиллі полягає розум. Дурний, натомисть, не підозріває себе самого; він має себе за надзвичайно розсудливу людину, і звідси той завидний спокій з яким дурень усідається й влаштовується в своїй власній глупоті. Мов тих комах, що їх годі видобути з отвору, де вони живуть, так само нема як зрушити дурного з його дурноти, вивести його дещо поза його сліпоту і примусити його сконцентрувати свій звичайно-тупий зір з іншими чіткішими формами бачення. Дурнота довшна й безнадійна. Тому казав Анатоль Франс, що дурень далеко гірший від негідника. Бо негідник іноді відпочиває; а дурень ніколи!).

Не ходить про те, що маса ніби дурна. Навпаки, сьогодні вона ще кметливіша, має ще більшу здібність мислення ніж у будь-яку попередню епоху. Але ця здібність їй до нічого не придається; властиво, туманне почуття, що вона її посідає, доводить тільки до того, що вона ще більше замикається в собі й не вживає її. Раз назавжди вона освячує запас банальностей, упереджень, мотлох ідей, чи, просто, пустих слів, які випадок нагромадив у ній, і з зухвалістю, що пояснюється хіба лише наївністю, вона готова де хоч накидати їх. Оце я ствердив в першому розділі як характеристику нашої доби: не те, що ординарна людина ві-

1) Багато разів я ставив собі наступне питання: нема сумніву, що відвіку для багатьох людей найгіршою мукою їх життя був контакт чи удар з дурнотою ближніх. Проте, як це не дивно, здається, ніколи ніхто не взявся за дослідження її, не написав праці про дурноту?

рять, що вона відмінна, а не ординарна, а те, що вона проголошує та накидає право ординарності, або ординарність як право.

Влада, яку інтелектуальна ординарність має нині над публічним життям — це, може, найновіший фактор сучасного положення, який не можна порівняти з нічим минулим. Принаймні в дотеперішній європейській історії чернь ніколи не гадала, що вона має якісь „ідеї” про речі. Вона мала вірування, традиції, досвіди, приповідки, звички думання, але вона не вважала, що посідає теоретичні погляди на те, чим речі є або повинні бути, — наприклад, на політику чи на літературу. Їй було чи не було навіподобу те, що політик плянував і робив; вона давала чи відтягала свою підтримку, але її ставлення обмежувалося позитивними чи негативними відгуками на творчу чинність інших. Ніколи їй не спадало на думку протиставити „ідеям” політика свої ідеї, ані навіть судити „ідеї” політики в трибуналі інших „ідей”, що вона їх, мовляв, посідає. Те саме в мистецтві та в усіх царинах публічного життя. Природжена свідомість свого обмеження, своєї некваліфікованості до теоретизування²⁾ — цього ніяк не допускала. Автоматичним наслідком цього було те, що чернь не мала наміру, навіть здалека, рішати в майже жодній з публічних діяльностей, які здебільшого є теоретичного характеру.

Сьогодні, натомість, пересічна людина має найточнісінькі „ідеї” про все, що діється та має діятись у всесвіті. Тому вона стратила свій слух. Нащо слухати, коли вона має в собі все, що потрібно? Тепер не пора слухати, а навпаки, судити, давати вирок, вирішати. Немає жадного питання в публічному житті, де б вона не втручалась, сліпа та глуха, накидаючи свої „погляди”.

Але чи ж це не корисно? Чи ж це не ознака величезного поступу, що маси мають „ідеї”, себто, що вони культурні? В ніякому разі. „Ідеї” цієї пересічної людини не є насправді ідеями, ані посідання їх — культурою. Ідея — це шахування правди. Хто хоче мати ідеї, мусить спочатку свідомо прагнути правди та прийняти правила гри, які вона накладає. Годі говорити про ідеї чи погляди, коли не признається інстанцію, що їх регулює, ряд норм,

²⁾ Ніде правди діти: всяка опінія являється теорією.

на які можна покликатися в дискусії. Ці норми є основою культури. Мені не важить, які. Я лише тверджу, що немає культури, де немає принципів цивільної законності, до яких можуть звертатися наші ближні. Немає культури, де немає визнання певних засадничих інтелектуальних позицій, на які можна посилатися в диспуті³⁾. Немає культури, коли господарські зносини не підлягають торговельному устрою, що їх охороняє. Немає культури, де естетична полеміка не визнає потреби виправдати мистецький твір.

Коли бракує всіх цих речей, немає культури; а є, в найвужчому сенсі слова, варварство. І саме варварство — не робім собі ілюзій — починає з'являтися в Європі під поступовим бунтом мас. Подорожній, що прибуває до варварської країни, знає, що на тому терені не керують принципи, до яких можна звернутися. Немає властиво варварських норм. Варварство — це відсутність норм і можливої апеляції.

Вищий чи нижчий щабель культури визначається більшою чи меншою точністю норм. Де точність мала, норми регулюють життя лише *grosso modo*: де вона велика, норми проникають аж до деталей при виконанні всіх діяльностей. Убогість еспанської інтелектуальної культури, себто плекання чи дисципліноване вживання інтелекту, виявляється не в більшому чи меншому знанні, а в звичному браку обережності й уваги пристосуватися до правди. Той брак, звичайно, виявляють ті, що говорять чи пишуть. Отже, не в тім, чи розумується правильно чи ні — правда не лежить на долоні, — а в браку скрупулів, що веде до несповнення елементарних умов правильного розсуду. Ми подібні до того сільського попа, що тріюмфально відбиває манихейця, не потрудившись наперед дізнатися, які того манихейця думки.

Всякий може здати собі справу, що в Європі вже від бататьох років почали діятися „дивні речі”. Щоб навести якийсь конкретний приклад цих дивних речей, я назву певні політичні рухи, як синдикалізм і фашизм. Хай не кажуть, що вони видаються дивними просто тому, що вони нові. Захоплення новизнами таке приро-

³⁾ Якщо хтось у дискусії з нами не старається пристосуватися до правди, якщо не має волі бути правдивим, то він інтелектуальний варвар. Фактично, це становище маси, коли вона говорить, викладає, чи пише.

джене в європейця, що через нього він створив найнеспокійнішу історію, яку ми знаємо. Отже, не приписуймо дивні риси цих нових фактів їхній новизні, а радше дуже дивній формі цих новизн. Під видами синдикалізму та фашизму вперше з'являється в Європі тип людини, що не може давати рацій ані не хоче мати рацію, а просто являється рішенням накинути свої погляди. Ось де новизна: право не мати рації, глузд безглуздя⁴). В цьому я бачу найнамацальніший вияв нової ментальності мас, що рішили правити суспільством, не маючи здібності на те. В їх політичній поведінці відкривається структура нової душі в найгрубший і найразючіший спосіб; але ключ є в інтелектуальнім герметизмі. Пересічна людина носить у голові „мислі”, але їй бракує здібності мислення. Вона навіть не підозріває, що це за невлотимий первень, у якому живуть ідеї. Вона хоче мати погляди, але не хоче признати умов і припущень, без яких не може бути поглядів. Ось тому її „ідеї” — це насправді тільки апетити в словах, так як романси.

Мати ідею — це вірити, що є підстави до неї, отже, це вірити, що існує розум, що існує сфера збагнених правд. Мислити, розумувати — це те саме, як апелювати до певної інстанції, підчинятися їй, приймати її кодекс і рішення, отже, вірити, що найвища форма співжиття — це діалог у якому дискутується рації наших ідей. Але маса розгубилась би, якби прийняла дискусію. Інстинктивно вона відкидає зобов'язання визнавати цю верховну інстанцію, що знаходиться поза нею. Ось тому „новим” є в Європі „покінчити з дискусіями”, і не терпиться жадної форми співжиття, що сама собою містила б у собі визнання об'єктивних норм, починаючи розмовою і кінчаючи парламентом, включно з наукою. Це означає, що зрікаються культурного співжиття, яке є співжиттям під нормами, і вертаються до варварського співжиття. Знищують всі нормальні процеси, щоб могли безпосередньо накинути свої бажання. Герметизм душі, що, як ми раніше бачили, спонукує масу втручатися в усе публічне життя, веде її також невблаганно до єдиного способу втручання: до безпосередньої дії.

⁴) Знаний вислів Дон Кіхота (примітка перекладача).

Як колись будуть реконструювати генезу нашого часу, то помітять, що перші ноти його своєрідної мелодії зазвучали в тих групах французьких синдикалістів та реалістів дев'яťсотих років, що винайшли методу й назву „безпосередня дія”. Люди завжди вдавалися до насильства: іноді це був лише злочин, що нас не цікавить. Але іноді насильство було тим засобом, до якого вдавався той, хто вичерпав перше всі інші засоби оборони рації та справедливості, які, мовляв, по його боці. Дуже прикро, що людська вдача веде інколи до цієї форми насильства, але не можна заперечити, що це найвища данина рації та справедливості. Бож таке насильство — це ніщо інше, як рація доведена до нестями. Сила — це насправді була *ultima ratio*. Трохи по-дурному цей зворот розуміли здебільшого іронічно, хоч він ясно проголошує попереднє підчинення сили нормам розуму. Цивілізація — це ніщо інше, як спроба обмежити силу до *ultima ratio*. Тепер ми починаємо бачити це з великою чіткістю, бо „безпосередня дія” полягає в оберненні порядку і в проголошенні насильства за *prima ratio*; властиво за одну рацію. Це та норма, що пропонує перекреслення всякої норми, що знищує всяке посередництво між нашим наміром і виконанням його. Це Магна Харта варварства.

Слід пригадати, що завжди, коли маса, з тим чи іншим наміром, брала участь у політичному житті, вона це робила у формі „безпосередньої дії”. Отже, це завжди був спосіб діянн притаманний масам. Теза цього нарису знаходить енергійне підтвердження в явному факті, що тепер, коли втручання мас у керівництво публічним життям перестало бути випадковим, а стало нормальним явищем, „безпосередня дія” з'являється офіційно як визнана норма.

Все людське співжиття попадає під цей новий режим, де знищується посередні інстанції. У товариських стосунках відкидається „добре виховання”. Література, як „безпосередня дія”, полягає в образі. Статеві відношення спрощуються.

Процедури, норми, ввічливість, посередні звичаї, справедливість, рація! Нащо було винаходити все це, нащо було творити таке ускладнення? Все це підсумовується словом „цивілізація”, що в понятті *civis*, громадянин, проявляє своє властиве походження. Ходить про те, щоб тими засобами зробити можливим

місто, спільноту, співжиття. Тому, якщо ми заглянемо в середину кожного з оцих складників цивілізації, які я щойно перерахував, ми знайдемо в усіх те саме ядро. Всі вони насправді передбачають корінне та поступове бажання, щоб кожна особа числилася з іншими. Цивілізація — це передусім бажання співжиття. Люди є нецивілізовані і варварські в міру того, як вони не числяться з ближнім. Варварство — нахил до відокремлення. І так усі варварські епохи були часами людського розпорощення, коли кишіло маленькими групами, окремишними та ворожими.

Форма, що в політиці втілювала найвище бажання співжиття, — це ліберальна демократія. Вона доводила до крайности своє рішення числитися з ближнім і є прототипом „посередньої дії”. Лібералізм — це засада політичного права, згідно якою публічна влада, незважаючи на свою всемогутність, обмежує себе і намагається, навіть на власний кошт, лишити місце в державі, якою вона править, щоб могли жити ті, що думають і відчують інакше, себто, інакше як найсильніші, як більшість. Лібералізм — це слід пригадати сьогодні — є найвищою великодушністю: це право, що більшість признає меншості, отже, це найшляхетніший клич, що пролунав на цій планеті. Він проголошує рішення співжити з ворогом; більше того, зі слабим ворогом. Було неймовірно, що людський рід досягне чогось такого гарного, такого парадоксального, такого елегантного, такого акробатичного, такого протиприродного. Тому не дивно, що зараз здається, що те саме людство рішило його позбутися. Це занадто тяжка й складна дисципліна, щоб вона прийнялася на на землі.

Співжити з ворогом! Правити з опозицією! Чи така ніжність не починає бути незрозумілою? Ніщо не визначає з більшою ясністю обличчя сучасности, як факт, що лишається так мало країн, де існує опозиція. Майже в усіх однорідна маса тяжить над публічною владою і розчавлює, знищує всяку супротивну групу. Маса — хто б це сказав, бачучи її компактний і численний вигляд? — не бажає співжиття з нічим, що їй чуже. Вона смертельно ненавидить усе, що їй чуже.

(Продовження буде)

Жнець

З В І Д У С І Л Ї

На сторінках газети „Русская Мысль” знаний старий паризький емігрантський журналіст В. Татарінов містить незвичайно цікаві висновки та спостереження одного англійця — професора філософії — з його недавньої подорожі до ССРСР. Цей професор не бачив оголошення свого імені в пресі, але дозволив назвати його партійну приналежність, він — член робітничої партії.

Отже цей англієць говорив:

„Советські люди живуть свідомо в самотності, яка здається їм „вслікопелною”... В Советському Союзі не водиться висловлюватись з презирством про негрів і взагалі про кольорові раси, але піднесене почуття вищости там виявляється не лише супроти „кольорових”, але й супроти цілковито білих по барві „чужородців”, що мешкають на терені ССРСР.

І перші, й другі можуть існувати лише під протекцією та веденням пануючої руської нації, яка посідає всі потрібні для цього властивості.

... У теперішніх советських людців у вищій мірі розвинена „імперська свідомість, інакше кажучи — свідомість господарської корисности або навіть життєвої конечности для ССРСР ряду чужих територій чи то в Азії, Африці, чи навіть в Європі”.

„Особисто я — каже цей професор-англієць, — вже віддавна не раз чув в ССРСР від осіб, далеких від комунізму, такі заяви: „Як же ми можемо обійтись без кавказької нафти, яку, до речі, знайшли та видобувають руські? Нам конче, до зарізу потрібна туркестанська бавовна й „тубільці не мають права сіяти хліб замість бавовни й тим самим намагатись унезалежнитись від нас”.

Советське суспільство глибоко просякнене „імперськими ідеями і тим самим в нім панують гостро шовіністичні настрої та свідомість своєї вищости не лише над неграми, але й над цілим Заходом з усією його культурою, яка часто-густо викликає в них намішки і навіть наругу...”

Англійський соціалістичний професор з чималим здивуванням зазначає „консерватизм советського суспільства, незвичайно поширене „чінопочітаніє” (низькопоклонство перед посадами), погоню за відзнаками; серед советських людей панує обожнювання армії...” („Русская Мысль”, Париж, 2 октября 1959).

**

У Берліні на початку двадцятих років емігрантсько-сменовеховці (Гр. Ал. Толстой і інші) при підтримці советського повпредства почали видавати газету „Накауне” — щось на зразок теперішнього „За синім океаном”. Ця газета міцно стала на платформу традиційного — московського ура-патріотизму під новою назвою „советського”.

В однім з перших чисел цього листка були вміщені міркування на тему — „советизації і русифікації окраїн”, де м. ін. читаємо таку блискучу й правдиву характеристику цього історичного явища. „Советизація

окраїн була їх русифікацією всюди від Фінляндії до Кушки (на кордоні Афганістану) носіями ідеї відірвання були буржуазні кола. В парламентах, радах курултаях, меджилісах „столпотворці” фінляндці, українці, білоруси, татари, в Совстах же грємела (лупала) „крепкая русская речь”. Вплив Москви мав тут основу національно-злучуючу...

Ми переходимо до самого основного розуміння російської федерації. Вона зародилася й розвивається, як засіб, як основа, допоміжне для здійснення підстав національної єдності („Накануне”, Берлін, 1922 г. ч. 63).

Року 1923 Мілюков писав:

„Саме монархія й нагромадила те незадоволення народностей, нею підбитих, яке виявилось в їх змаганнях за всяку ціну відійти геть від Росії, вона (монархія) поносить найбільшу частину відповідальності за розшматування її... Абсолютна держава в її старій формі... лютими спробами насильницької асиміляції викликала завзятий опір та швидкий зріст неруської національної свідомості” (Крестьянская Россия, т. ч. 4, Прага 1923, стор. 58).

Тепер всі нещастя і помилки „приписують” — Берії. Проф. Мілюков перед 40-ка роками, за браком Берії, скидав усі провини московського народу — на монархію. Дуже дешево і сердито...

Для того, щоби зрозуміти, чому большевики, відновивши Академію в себе, не відновили її в Києві, досить згадати ось що:

„Катерина II, розвинувши в одному листі до князя Вяземського плян зрівняння українських провінцій з іншими російськими, порівнює ці перші „вовками визираючими з ліса”, найнебезпечнішим „вовком” для російського правительства, була Київська Академія. Обезпечена численними привілеями, стояла з наукового боку найвище в цілій Росії та видавала рік-річно сотки свідомих людей. Історію „упольовання свого звіря”, або інакше, зрівняння Київської Академії з подібними їй вищими російськими школами, оповідає проф. Н. І. Петров в своїй праці „Киевская Академія в царствование Екатерины II”. (Іван Шпитковський згадує про це в Зам. Наук. Т-ва ім. Шевченка, т. 83).

Знаний московський композитор Глінка в листах до матері та до знайомих постійно виявляв свою нехоть до Московщини та до Петербургу. З Неаполя р. 1831 він писав до своєї матері: „Часто душа болить і уява жахається від одної думки знову повернутися в Росію” і тоді ж він писав до одного московського знайомого: „Стрункий вигляд чисто пофарбованих будинків, велика лічба мундурів (до яких мос око ніяк не може призвичаїтися), дуже нагадують мені ненависну для мене північну столицю нашу, де я страждав стільки часу”.

Те саме він писав і з самого Петербургу десять років пізніше до матері: „Для мене не може бути щастя в Росії — пригадайте мою долю і напевно самі з цим згодитесь; закордоном сподіваюсь знайти спокій, там ліпше підсоння і люди не такі забобонні, як тут... як мистець, принаймні можу сподіватись, що там виграю... дякую долі, що можу вилетіти з Росії, де з мою вдачею і в моїх обставинах жити неможливо.

Закордонний побут мені добре відомий, там сусід не знає про сусіда й кожний живе по своїй вподобі, а тут і друзів, і рідних, і наклепниць, і тлумачів сила-силенна”.

Так само писав він вже з-за кордону до своєї матері р. 1845: „жахаюсь (підкреслення Глінки) думки про повернення в Росію”.

А ще пізніше р. 1849 писав з Варшави своїй українській знайомій Задорожній-Кжисевич: „В Петербурзі мене страшить і підсоння і суспільні умови”. (М. Фіндейзен. Письма Глінки, Петербург, 1908).

Проф. Іван Шумілін додає з свого боку про „любов” композитора Глінки до Росії такі мальовничі подробиці:

„А 27 квітня 1856 р., покидаючи востаннє Росію, Глінка вийшов з карети, попрощався з провожаючими, потім відійшов на бік, плюнув на землю й сказав: „Водай мені ніколи більше цієї гидкої країни не бачити” (Русская Мысль”, ч. 1214, Париж, 20 мая 1958).

***

Покійна московська публіцистка Кускова десять років тому дала таке визначення для комунізму:

„Комунізм є лише одним з основних чинників московської історії — це брак політичної культури, нетерпимість та презирство до демократичного способу життя та думання”. (Н. Р. Слово, 18 листопада 1951 р.). За 82 роки свого життя перед написанням цих рядків Кускова мала час добре придивитися до своїх співгромадян та ознайомитись з їхньою історією...

Доктор Владислав Матлаковський (1850—1895) лікарював декілька років на Правобережній Україні й зіставив по собі цікаві „українські спогади”. У цих спогадах він влучно та правдиво окреслив польську кресову лшяхту:

„Повістярі-натуралісти знайшли б тут невичерпний матеріал для своїх негативних чи оригінальних постатей. Все тут скривлене, спорохнявіле, запліснявіле, спотворене... Коли б зробити перегляд тутешнього обивательства та опис його фамілій, то можна б створити галерею звиродження людського роду.

Серед цієї глуші, серед цього тучного степу буйно виростають моральні бур'яни, неначе будяки в пшениці... Виродження одиниць набирає тут і не раз потворних розмірів. Кожен знає, що ніхто нікому нічого не закине, бо не має на те права. Хто має гроші, тому вільно все робити... Коли зле поступає небіж, то дядько йому за зле того брати не може, бо він замолоду робив те саме. „Каналія” перебирає в спадщину прикмети по батьках...

А згадуючи про минулі давніші кріпацькі часи, Матлаковський писав:

„Що тут мусіло діятися за добрих давніх наших коханих часів панщини, коли були грошики і влада, коли було де та як розмахнутися широкій натурі.

Що обурює мене, не те, що вони так поводяться, що знаходяться інтелігентні люди в Варшаві, які, неначе душі в чистилищі простягають до цих „неприсутніх”, хочуть віддати їм провідництво, закликаючи їх взятися за працю для краю. Треба не знати цієї гнилизни, щоб ще плекати подібні фантазії, бо треба ма-

ти мідяне чоло та бути ворогом власної країни, щоб таким людям віддавати справи, що торкаються заалу". (Вядомосці, Лондон, ч. 454, 12 грудня 1954).

На ці спогади відізналася президія кола киян протестом, в якому м. ін. читаємо:

„Фальшивий образ ролі поляків на Україні через оприлюднення односторонніх доривочних вражень Матлаковського з-перед майже 80 років, спричиняється посередньо до витворення думки про слушність т. зв. лінії Керзона", яко нашого східнього кордону". (Підписав за управу кола киян Болеслав Подгорскі, Презес. (Вядомосці, ч. 75, Лондон, 8 травня 1955).

Званий польський публіцист Лешек Погонівскі („Культура", Париж, червень 1956) пише:

„Найновішу історію України визначає війна за самостійність з ривалізуючими імперіялізмами Росії і Польщі... Наші поразки на українському відтинку треба приписати маґнатерії. Її клясовий інтерес визначив польську політику на сході до нинішнього дня. Чи можемо дивуватися упадку Гадяцької Унії десять років після кривавого потоку і фактичної втрати Задніпряни? Як могла мати успіх умова з Петлюрою після знищення нами Західньо-Української Республіки? Мусимо погодитися з цілковитою невдачею нашої реакційної політики супроти українців. Тільки в такий спосіб зможемо поставити хрест над багатівковими війнами з українцями і створити підставу для співпраці на майбутнє. На щастя — в Краю, з якого я втік перед трьома роками так думають вже кола соціалістичні та людовців, бо в обличчі німецького реванжу не можемо дозволити собі на люксус мати сусіда-ворога на південному сході. А що ним буде з'єднана і велика Україна, того не хочуть доглянути тільки короткозорі з-під знаку нашої (польської) і московської реакції".

***

У своїй статті, присвяченій давньому еміграційному паризькому журналові „Современные Записки", знаний німецько-московський філософ Степун м. ін. пише:

„Твердження Федотова, що советська людина взагалі не марксист, а москвіч-вслікорос, скормлений реакційним православ'єм Іосифа Волоцького — звичайно перебільшене. Але не бачити, що Ленінізм-Сталінізм уявляє з себе немов би ретроспективне устремління західняцького марксизму до московського цезаропапізму, все ж не можна.

Визнаючи це спосня, треба лише бачити (західньо-європейські історики часто не добачають), що Советська Держава зовсім не є еманациєю (виплодом) Московського царства, а його імітацією (наподібненням).

Доказом цієї діалектичної поєднаності являється ідеократичний характер Советської Держави та показове для неї войовниче богоборство". (Федор Степун, „Русская Мысль", ч. 1206, Париж, 4 мая 1958).

Отже, короткий зміст довгої промови: не еманация (боронь Боже!) а — імітація. А в ґрунті речі — пише продовження старої, часів Івана Лютого й Петрів з Катеринами, Московщини-Росії-СССР...

***

В одному з чисел "World Report", р. 1955 пишасться світлина колишнього висланця ЗДА в Москві — Дей-

М. Чировський

ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ ЗА ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ЧАСІВ

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД¹⁾

За чотири сторіччя після занепаду Київської Держави (половина тринадцятого сторіччя) до національної Революції 1648 р., господарське життя України пережило і сприйняло багато змін і перемін у своїй побудові. Хоч ті переміни не були раптовими і непередбаченими, скоріше вільними і органічними, їхній вплив на всі сектори економіки країни був дуже основним і дуже глибоким. І у висліді тієї еволюції, загальна побудова господарства України в сімнадцятому сторіччі була цілковито інша, від тієї побудови в чотирнадцятому сторіччі.

Занепад українського економічного життя почався вже в другій половині дванадцятого і першій половині тринадцятого сторіччя внаслідок безперервних династичних міжусобиць і війн між Рюриковичами. Ці міжусобиці приймали часто і то дуже безоглядні форми, що десяткували населення, руйнували міста і села та й підкошували економічну продуктивність країни. В додаток до цих домашніх замішань, ще і безперервні напади половців значно додавали до господарського зубожіння східних і полудневих окраїн Київської Держави. Від того знаменито розвинена і багата Київська імперія стала таки господарськи підупадати; населення збідніло і тільки завдяки надзвичайній родючості землі не траплялося голодових катастроф цілковито не винищувалася людиність²⁾.

Але згодом прийшла монгольсько-татарська навала і поглибила господарський занепад. Тому теж в чотирнадцятому сторіччі зауважується на Україні загальну економічну затримку, а то і регресію в господарстві. Східні і полудневі окраїни вилюднуються і в деяких провінціях України повертається передісторичний господарський примітивізм, спертий виключно на рибальство, мисливство і бортництво. Торгівля і виробування збіжжя там зникають, розуміється, що Західня Україна була в куди кращому господарському положенні тому, що там і українське державне життя ще продовжувалося на одно сторіччя, і монгольсько-татарське ярмо не було там таке довге, ні таке важке. Тому то відціля, з Західньої України, економічне життя цілої нашої батьківщини стало відроджуватися і вже в п'ятнадцятому сторіччі колонізаційно-поселенчий процес став наново займати східні і по-

віса, а поруч неї — на цілі дві сторінки поставлена Дейвісом у Вашингтоні „русская избушка" з „руськими иконами", що їх Дейвіс познаходив собі в Парижі — та портретами Катерини Кривавої і розпусної — з тієї ж збірки. З дальшого тексту "W. R." довідуємося, що „русская избушка" по смерті Дейвіса має стати пристановищем для американської дипломатичної школи...

лудневі окраїни, що їх український нарід був втратив в попередніх сто п'ятдесяти роках. Колонізаційний процес переводився тим разом в рамках і за підтримкою політичного росту Литовсько-Руської (Української) Держави. Жахлива інвазія Менглі-Гірея на Україну в 1482 році була перервала час та не припинила зовсім поселенчого процесу.

На початку шістнадцятого сторіччя господарство Західної України мало вже вповні сільсько-господарсько-торговельний характер, в якому мисливство і рибальство мали вже тільки другорядне значення. Тут вже розвивалася міжнародна торгівля і західньо-українські міста торгували з Данцігом, Нюрнбергом, Дрезденом та Регенсбургом. І головним продуктом українського експорту ставало збіжжя. Тут стало розвиватися вже торговельне сільське господарство, а поступова сільсько-господарська техніка стала поширюватися вже на північні частини України на правому боці Дніпра³). А на полудні, по правому боці і по цілому лівому боці Дніпра, ще мисливство, рибальство, бортництво та й дрібна годівля скоту були основними ділянками господарства. Головними продуктами такого господарювання, як і в передісторичні часи було м'ясо, риба, мед, шкіри і футра. Тут дуже мало ще займалися вирощуванням збіжжя. Господарське життя цих країн в багатьох випадках повернулося навіть де-не-де частково до форм старинних слов'янських родів, щоб краще забезпечити себе перед небезпекою татарських нападів та й збільшити видайність економіки засобом тісної співпраці в обличчі жорстоких природних умовн екзистенції.

Цілими селами населення спеціалізувалось в окремих ділянках господарського життя: були села мисливців, рибалок, бортників, ловців ведмедів, пастухів скоту, коней і таке інше. І коли тут стало поволі відживати рільництво, тоді й воно початково прибирало, частково подекуди подібні форми. А саме, окремі лани розприділювалося громадою поодиноким її членам для обробки на деякий час. Любавській каже, за джерелами, що в той час дуже примітивні знаряддя сільсько-господарської продукції вживалися черкасцями⁴), тобто українцями.

Але швидкий поступ поселення і відзискання старинних українських земель для українських господарських змагань, відкрили необмежені земельні ресурси. І рівночасно з тим татарські напади стали поволі меншати. Це спричинило швидку ліквідацію комунальних форм господарства і традиційний українських економічний індивідуалізм віджив. Списки доходів Київської округи з початків шістнадцятого сторіччя звітують, що „черкасці орють свої землі де кому захочеться”. Здається, що принцип приватної власності й індивідуальної ініціативи були тоді вже перемогли і що вирощування збіжжя ставалося головним заняттям населення. Коли ще в п'ятнадцятому сторіччі всякого роду документи, а зокрема контракти продажу і купна завжди ще наголошували права на ліс, полювання і рибальство, мало присвячували уваги засівному полю⁵). Здається, що впродовж одного сторіччя прийшло до цілковитої переміни і переоцінки вартостей. В п'ятнадцятому сторіччі все ж таки екстен-

зивні форми господарювання переважали, тоді як сто років пізніше вже вирощування збіжжя стало головною ділянкою української економіки.

А колонізація полудневих і східних степових областей поступала дуже скоро вперед і то з багатьох причин, таких як наростання сили Литовсько-Української Держави, пенетрація польської системи великопростір-ного землеволодіння і вжитку панщизняної праці, наростання населення дома і в західноєвропейських краях, що причинилося до можливості великих зисків через продукцію збіжжя і таке інше.

Перш за все, наростаюча сила Литовсько-Руської, а потім Польсько-Литовської держави, значно зменшувала татарську небезпеку, а заохочувала населення України вдиратися в степи, займаючи „нічию” землю, щоб включити її в господарське життя. Займанщина степу розпочалася т. зв. „уходництвом”, коли то весною молоді і ініціативні люди йшли в степ або індивідуально, або групами, щоб там „показакувати” пригодницьким життям, а то й дещо придбати засобом полювання, рибальства і воєнних виправ. Це і був кінець будь-яких колективних залишків в господарстві старої України і початком т. зв. збройної колонізації „диких піль” на полудневих і східних межах України. Ще тільки деякий час часткові колективні інституції лишилися на Запоріжжі, а зокрема на Січі, яка являла собою напівлицарський орден Козацького Товариства.

Згодом, оця збройна колонізація, започаткована „уходництвом”, була доповнена мирним осадництвом, спричиненим уведенням польської агрикультурної системи, яка, як це було сказано, спиралася на двох провідних соціальних елементах на великопростірному землеволодінні шляхти та й панщизняного підданства селянства. Наростаючі тягарі панщини і підданства якраз три сотні років спричинювали втечі кріпаків в степову землю „нічию”, де їх ні польське правління, ні польські соціальні інституції не могли досягнути і гнобити. Оці кріпацькі втікачі стали авангардом поселенчої хвилі. Їхніми основними заняттями в шістнадцятому і в першій половині сімнадцятого сторіччя були, як звичайно, мисливство, рибальство, скотарство, рільництво. З другого боку, наростаючий гін шляхти і панів добути все більше і більше землі, навіть коштом степу, був дальшим поштовхом в колонізаційному процесі українського минулого. З початку, оці панські землеволодіння в Литовсько-Руській Державі мали або феодалний, або прекарійний характер. Пани і шляхта-боярство одержували землю за їхні воєнні і адміністративні послуги на час виконання своїх повинностей, або як компенсацію за викання якихось знаменитих завдань для держави і великого князя. Тимчасовість землеволодіння була домінуючою. Але скоро цей прекарійний характер загубився під впливом польських понять і соціальних улаштувань і перемінився у вічні масткові права шляхти-боярства.

Без сумніву, розвиток польського великопростірного землеволодіння, із природою вічного права власності шляхти, відбувався в пов'язаності з подіями в Західній Європі. А саме, в Західній Європі в ті часи стала скоро наростати густота населення, розвинувся вчасний меркантильний капіталізм, а з поширенням зиску

зростає грошова економіка. Західні ринки домагалися більше харчів і більше сировини, а східноєвропейські господарства мали всі можливості покрити західній попит. Розуміється, при належній організації східного сільського господарства. Польсько-литовська шляхта швидко розпізнала ці можливості і як слід їх оцінила. Спочатку, шляхта розвинула широко торговельне скотарство, та експортувала скот, шкіру і м'ясо. В деяких роках експорт худоби був величезний і досягав більше двадцяти тисяч штук річно, перегонених тільки через одне місто Перемишль. І те саме повторювалося в Ярославі, Сяноці і інших західноукраїнських містах. Апетити шляхти на землю зростали з року в рік. Заключення Торунського договору широко відкрило шлях на захід для польського експорту. Зокрема, українське збіжжя, дерево і сировина мали великий збут на західноєвропейських ринках. Проф. Слабченко зауважує, що з тією хвилиною величезні суми грошей кидалися на придбання земельних посілів. Займайський купив, наприклад, Поволоцький ключ за мільйон двісті тисяч червоних золотих, а Пишкевич заплатив за кілька сіл більше чотириста тисяч золотих⁶). Згодом розгорнулася і годівля овець. І в обох випадках годівлі скоту і овець, і вирощування збіжжя потребувалося щораз більше землі.

Шляхта стала вживати всіх можливих засобів, чесних і нечесних на придбання землі, колонізацію, купівлю і грабежі селянської власності. Тим більше, що із збільшенням землеволодіння, треба було щораз більше робочих рук. У висліді такого розвитку подій, раптово стало зменшуватися дрібне селянське господарство, а тягарі панщини стали наростати, щоб добути дешевого робітника для панського двора, для його продукції зерна, у величезній мірі призначеного для експорту на захід. Розуміється, що селяни стали масово втікати перед наростаючою панщиною, зменшуючи тим самим число рук до праці, саме тоді, коли шляхта потребувала більше й більше робітника в своєму торговельному сільському господарстві (рілництві). Одиноким засобом придбання робітника була масова осаднича акція. Осадників-колоністів кликалось з Польщі, Чехії, Мадярщини, Німеччини, Молдавії, Сербії та Московщини. Їх осаджувалося на „Магдебурзькому праві“, і запевнювано їм різні „свободи“ на десять, п'ятнадцять або двадцять років. Друга або третя генерація поселенців звичайно українізувалася, але теж і „свободи“ кінчалися, та гніт панщини розпочинався або згідно з поселенчою умовою або через надужиття шляхти. І так, нова хвиля втікачів-кріпаків йшла знов в степ, щоб визволитися із тягарів підданства, посуваючи щораз дальше на схід і полудень етнографічні українські межі, засобом піонерства, „уходництва“ і збройної займанщини, за якою йшла колонізація, фінансова і ведена шляхтою, яка бажала збільшити мастку через інтензивну і торговельно-мотивовану продукцією збіжжя і іншої сировини. Одна могутня хвиля займанщини йшла за другою.

І так, по повному занепаді українського господарського життя в тринадцятому сторіччі, за три сторіччя пізніше, Україна знов розвинулася в типову агрикуль-

В. Т-ий

На африканському континенті

Після першої світової війни на африканському континенті були незалежними лише дві держави: Ліберія — найстарша держава муринів (від 1847 р.) та Етіопія, або Абіссинія, яка стала незалежною ще 1896 року. Усі інші території Африки були в меншій або більшій залежності від великодержав, які на африканському континенті мали свої колоніальні: коронні, домініальні, мандатові, протекторатні чи тому подібні посілості.

Напівнезалежним був в той час в Африці Союз Південно-Африканський, який по довгій війні автохтонів — бурів Трансвалю та Оранії з англійцями став ще 1910 року британською домінією. Та все ж Південно-

турну країну великої продуктивності і великого значення. І тут велику роль в тому розвитку відіграло українське козацтво, носій української збройної колонізації степів. Козаки зменшили татарську небезпеку і агресивним наступом здобули „дикі поля“. Рівно ж невдалі козацькі повстання проти польського насильства позитивно вплинули на далекоюсяжну поселенчу акцію і збільшення, а краще ревідикацію старинних етнографічних територій української нації. Козацькі повстання, щоб уникнути польського переслідування, йшли дуже далеко в степи поза Дніпро, Донець і Дін, аж над Озівське море, і закладали там „слободи“. Зокрема ж поселення т. зв. Слобідської України, старинної руської землі, було закріпачене отаманом Остряницею, по його невдалому протипольському повстанні в 1638 році⁸).

ПРИМІТКИ

1) Стаття є фрагментом із книги під заг. „Давня Україна, її соціально-економічний розвиток по 1781 рік“, що мала б появитися друком, в англійській мові, десь при кінці 1961 року.

2) М. Грушевський, Історія України-Руси, Нью Йорк, 1954, том III, стор. 333—338. Рідкість голодів на Україні є ще одним аргументом проти Погоднівської теорії еміграції на північ. Важко повірити, щоб населення України, де земля була родючою, а татарська влада легкою, виемігрувала в Суздальщину чи Ростовщину, де часті були голоди, а татарська навала важкою.

3) П. Лященко, History of National Economy of Russia, New York, 1949, pp. 255—256.

4) М. Любавський, Начальная История малорусского княжества, 1895, т. VII, стор. 264.

5) Акта литовської метрики, О. Леонтович, Варшава, 1896—97, I—II, ч. 37, 68, 223, 235; Архив юго-западной России, 1859—1893, части III—VIII.

6) М. Слабченко, Організація господарства України, частина перша, Одеса, 1923, стор. 2—5; І. Крипякевич, Побут, „Історія Української культури“, Львів 1937, стор. 83—84.

7) Лященко, там же.

8) Д. Дорошенко, Нарис Історії України, Варшава 1932—33, том. II, стор. 225—27.

Африканський Союз був в 1920 рр. набагато менше самостійним, як ним є нині. Щойно 1922 р. позбувається безпосередньої англійської залежності Єгипет, очолений королем Фаруком. Проте, і після незалежнення, був змушений терпіти англійські малі військові залоги в зоні Суецького каналу аж до половини цього століття, тобто до національного перевороту (в липні 1952 р.), в цій же державі у висліді чого монархію заступила 18 червня 1953 р. республіка, очолена реформатором, през. Нассером.

Здавалося в 20-х роках цього століття, що з незалежненням Єгипту швидко будуть поставати другі національні держави, скидаючи колоніальну зверхність над собою. Однак таке сподівання не здійснилося, бо сім європейських потуг приблизно аж до 1950 року міцно тримали свої колоніальні посілости в адміністративних карбах незмінного політичного стану. Треба ствердити факт, що не лише стан з 1920-х років залишився незмінним, а протинно, ще й поширився особливо в 1935/36 році після колоніальної війни в Італії з Абіссинією, яка стала частиною італійської східної Африки. Якби не друга світова війна, то, як подає біла книга Німецького Райху, навіть невеличка держава в Європі, Польща, мала замір стати колоніальною потугою в Африці, маючи плян почати 1939/40 рр. воєнну експедиційну інвазію на Ліберію, найстаршу та одну в тому часі в Африці незалежну державу. Війна, як відомо цьому перешкодила . . . , а Польща сама стала колонією Росії після 1945 року.

Подібно до Польщі й Гітлерівський Німецький Райх мав у пляні відновити своє колоніальне становище в Африці, плянуючи, по виграній другій світовій війні, знову опанувати свої давні (до 1918 року) колоніальні простори: в Танганіку, Південно-західню Африку, Того та Камерун. Програ Німеччини в Європі 1944/45 рр. перекреслила безповоротно німецькі колоніально-африканські мрії.

Та помимо твердої колоніальної руки європейських потуг в Африці, деякі народи цього континенту, які вже давно були дозрілі до незалежності, почали одного дня таки ставити свої державно-самостійні домагання.

Перелом в колоніальному стані почався фактично із 1940/42 рр., коли в розгарі другої світової війни колоніальні збройні сили Англії та Франції почали воєнні операції проти колоніальних посіlostей їх воєнного противника Італії, яка на африканському континенті володіла на півночі Лібією та на сході Абіссинією, Сомалією та Еритреєю.

Дипломатично-визвольна акція абіссинського екзильного уряду на чолі із цісарем Гайле Салезієм допомогла альянтам приспішити упадок італійської зверхності в Абіссинії та відновити втрачене 1935 року етіопське цісарство, яке вже 1942 року стало вповні самостійним, хоча на короткий час ще під військовим зарядом альянтів.

Програма держав осі привела до упадку італійської колоніальної потужності, усамостійнюючи найціннішу її (з національно-експансивного боку) колонію Лібію,

яка остаточно стала вповні суверенною державою 1951 року.

В п'ятидесятих роках цього століття найбільше політичного резистансу виявили в першу чергу арабські народи північної Африки. 1956 року стали самостійними колишні французькі посілости: Тунісія й Марокко, а британської зверхності позбувся в східній Африці (цього ж 1956 р.) т. зв. англо-британський Судан.

В міжчасі 1952 року Абіссинії вдалося здійснити свою відвічну мрію — досягти морських берегів в колишній італійській Еритреї, яку на правах автономії, прилучено до етіопського цісарства.

Восени 1958 року національно-державне визволення народів Африки набуло найбільшої сили. Усамостійнення почалося з території французьких посіlostей. Тиск народів на колоніальні обручі змусив Париж проголосити замість французької імперії — спільноту французьких народів, подібно до проголошення значно раніше Лондоном Об'єднаного Королівства на місце Великої Британії.

Переміна французьких колоній в автономні республіки та залишення права народам Африки шляхом референдуму (національних виборів) для власного політичного самовизначення, включно до виходу із французької імперіальної системи, дала у висліді певне усамостійнення 1958 р. французької Гвінеї, та в цьому 1960 р. до усамостійнення Камеруну (1-го січня) та в прийдешніх місяцях Того, а може бодай частини Альжирії.

Маніфест Франції з жовтня 1958 р. та загальний плебісцит в колоніальних просторах французької Африки дав поштовх до прискорення рішення питання призначення прав самоозначення народам британської та бельгійської Африки. А домагання, поставлені в Лондоні та Брукселі привели до проголошення таки ще 1958 р. незалежності британської колонії Золотого Побережжя, яка стала зватися Ганою, а цього 1960 року мають дістати самостійність Британська Нігерія, а даліше Бельгійське Конго, підфранцузька малійська та малягашська (мадагаскарська) республіки. З-під італійського заряду ще таки 1960 р. буде самостійною Сомалія під новою національно-державною назвою Алія.

В пляні колоніальних потуг на найближчий 1961 рік є усамостійнити Мавретанську Ісламську Республіку, британську Уганду під назвою Буканди, далі Сієрру Леоне та Ніясу і Танганіку у східній Африці.

**

Як бачимо протягом десяти років в Африці усамостійнилося шість народів та других шість мають стати на незалежний державний шлях протягом найближчого року.

За звідомленням західньо-європейського репортера, один з найбільш впливових діячів серед африканських народів, д-р Банда з Ніяси вважає, що африканські народи повинні вповні себе усамостійнити найдалі до 1965 року, із яким то роком на цьому ж континенті не повинно бути ні одної чужої колонії чи мандату посіlosti, які у цій чи тій формі належали до тогочасній колоніальній імперії.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПОЛІТИЧНЕ ЗІСТАВЛЕННЯ АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ
НА РОКИ 1939 ТА 1960**

Території держав + колоній	1939		Населення	1960		Населення
	Т е р и т о р і я в км ²	в мільях ²		Т е р и т о р і я в км ²	в мільях ²	
Увесь африканський континент	30.458.191	11.458.350	165.293.738	30.458.000	11.458.350	235.307.000
В тому: I. Колоніальні посілости	29.411.891	11.029.350	146.581.783	15.627.360	5.971.253	81.862.000
З чого приналежні:						
1. Велико-Британії	9.762.997	3.656.725	62.252.200	4.873.790	1.786.055	34.310.000
2. Франції	11.369.238	4.288.693	46.834.583	8.343.782	3.251.137	30.470.000
3. Бельгії	2.392.592	925.733	14.336.000	55.700	20.742	4.500.000
4. Італії	3.484.870	1.227.187	13.089.000	—	—	—
5. Португалії	2.060.729	795.267	8.372.000	2.060.729	795.267	11.682.000
6. Іспанії	341.465	135.745	1.698.000	293.359	118.052	900.000
II. Незалежні держави	1.046.300	429.000	18.722.000	14.630.831	5.487.097	153.445.000
З того: на старі незалежні держави до 1939 р. (Єгипет та Лібєрію) припадає				1.046.300	429.000	25.300.000
на новоповсталі по другій світовій війні				13.784.531	5.058.097	128.145.000
З того: стали незалежними з-під володіння Велико-Британії				4.889.207	1.870.670	65.000.000
Франції				3.025.456	1.037.556	26.445.000
Італії				3.484.870	1.227.187	22.400.000
Бельгії				2.336.892	904.991	13.100.000
Іспанії				48.106	17.693	1.200.000

Національно-визвольний рух народів Африки є своєрідною визвольницькою стихією, яка опановує не лише більш зрілі до державности народи, а й мало розвинені народи чи племена, яким потрібно довгих років, щоб стати на рівні найменше національно розвинених народів Європи. Та все ж таки колись колоніальні експлоататори, нинішні опікуни Африки, кермуючись почуттям та зрозумінням національних рухів серед кольорових народів в світі, а в Африці зокрема, рішилися пошанувати вільну думку провідних осіб чорної людности, помимо цього, що ці люди не є нині ще вповні репрезентантами волі цілих народів, а лише їх частин через недорозвиненість великих тубільських мас до державницько-політичних справ.

**

Новоповсталі держави Африки (поза малими виїмками) оформляються в кордонах, в яких були оформлені дотеперішні колоніальні простори чи території. В багатьох випадках колоніальні територіяльні кордони не відповідають етнічним чи навіть расовим розмежуванням націй чи груп народів африканського континенту.

З цієї причини державно-територіяльні величини африканських держав є побільше тимчасовими або в стадії лучення цих територій в більші федеративні союзи, як от малійська федерація, південно-африканська. Подібних союзних республік-держав має постати більше, з метою створити економічно міцні та вартісні державні організми, які в світовій торгівлі чи господарському житті могли щось важити.

Справа політично-економічної перебудови Африки ясно спочиває в руках сучасних африканських національних провідників, як: провідника Танганіки, И. К. Нірере, през. Лібєрії В. С. Тубмана, през. Гвінеї С. Туре, провідника Кенії Т. Мбої, провідника Ніяси д-р Г. Банди, прем'єра Центральної Африки В. Боганди, прем'єра Малійської федерації Л. С. Сенгера, прем'єра Гани Нкрумага та інших державних мужів чорного континенту, не говорячи про президентів та прем'єрів арабських держав, як Нассера, Бурґібі, короля Марокка, Лібії чи Етіопії.

Та все ж таки вже нині, після плянів оцих великих національних провідників африканського континенту, ми можемо помітити цікавий приблизний вигляд — політичний розподіл майбутньої Африки на держави, які мають оформитися протягом найближчих років та стати політичними чинниками. Тому на кінець цієї статті подаємо читачам таблицю, яка показує нову майбутню Африку, що буде завтра та на довгі десятиліття чи може навіть століття, з якою і нам доведеться рахуватися, як з силою, яка буде мати в цій чи другій формі вплив на господарське та політичне життя України.

Ми можемо бути певними, що нинішня „весна народів” Африканського континенту має певний вплив на Україну своїм визвольницьким рухом та ідеєю скинення й покінчення з колоніалізмом не лише в Африці самій, а й у Європі та Азії.

МАЙБУТНІЙ ПОЛІТИЧНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УКЛАД АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ

Ч. п.	Державні федерації та їх територіальний склад	Т е р и т о р і я		Населення
		в км ²	в мільях ²	
1.	ВЕЛИКА НІГЕРІЯ: (зложена із Нігерії, Камеруну, част. Нігру і островів св. Томи і Принціп)	1.540.000	575.000	39.000.000
2.	ОБ'ЄДНАНА АРАВСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ: (зложена із Єгипту, част. Судану, та Лібії)	3.926.000	1.550.000	29.500.000
3.	ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКИЙ СОЮЗ: (зложений із південно-африк. Союзу, півд. зах. Африки, Вечуанії, півд. Мозамбіку, половини півн. Родезії, частина Анголії, Васута і Свазії)	4.745.000	1.850.000	26.250.000
4.	БЕРВЕРСЬКО-АРАВСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ: (зложена із Марокко, част. Альжирії, Тунісії, есп. Сагари, більшості Мавританії та усіх Канарійських островів)	3.314.000	1.440.000	26.000.000
5.	МАЛЯВСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ: (зложена із Танганіки, Кенії, половини Уганди, Руанда - Урунді, півн. Мозамбіку, Ніяси, Занзібару й Пемби та част. півн. Родезії)	1.957.000	842.000	23.400.000
6.	СОЮЗ ЦЕНТРАЛЬНО-ЛАТИНСЬКОЇ АФРИКИ: (зложений із франц. Конга, белг. Конга, част. Анголі й Судану та цілого Габуну й есп. Гвінеї)	5.390.000	2.077.000	19.500.000
7.	СХІДНЬО-АФРИКАНСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ: (зложена із Кенії, половини Уганди та Судану)	1.935.000	1.148.000	14.800.000
8.	ВЕЛИКА ГАНА: (зложена із Гани, Вольти та більшої частини Респ. Санві, (Слонової Кости)	638.000	239.000	9.400.000
9.	ВЕЛИКА АЛІЯ: (зложена із італ., фр. та брит. Сомалії та част. Абісинії - пров. Гарару, част. Еритреї та пров. Галла-Сідама)	1.547.000	502.000	8.800.000
10.	ФЕДЕРАЦІЯ МАНДІНГО: (зложена із гвінейської Респ. порт. Гвінеї, Ліберії, Сієрри Леони та част. Республіки Санві (Слонової Кости)	800.000	273.000	8.370.000
11.	МАЛЯГАШСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ: (зложена із Малягаш. Респ. (Мадагаскару) та островів Мавритія, Реуніон, Коморо і Сешелі)	600.200	244.000	5.900.000
12.	МАЛІСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ: (зложена із Сенегалу, Судану, півд. Альжирії, більшості Мавретанії, респ. Вольтайської, нігерської та колонії Гамбії)	1.656.000	484.000	5.700.000
13.	ЦІСАРСТВО ЕТІОПІЇ: (зложене із властивої Абісинії (част. суч. царства) та част. Еритреї)	380.000	124.000	4.600.000
14.	ТУАРЕГ: (зложений із більшості Нігерської Республіки та частини Судану)	1.500.000	500.000	2.500.000
15.	ДАГОМЕЙ:	112.000	44.000	1.700.000
16.	ТОГО:	90.000	24.000	1.600.000
17.	ПОРТУГАЛЬСЬКІ ПОСІЛОСТІ: (остр. Капверди та Мадейра)	4.815	1.865	460.000
18.	БРИТИСЬКІ ПОСІЛОСТІ: (остр. Св. Олени і Асцензіон)	210	119	5.000

В ТИЖДЕНЬ ПОНЕВОЛЕНИХ НАЦИ. ПРОГОЛОШЕНИЙ ПРЕЗИДЕНТОМ США НА УХВАЛУ 85 КОНГРЕСУ, УКРАЇНЦІ НЬЮЙОРКСЬКОЇ МЕТРОПОЛІТАЛЬНОЇ ОКРУГИ УРЯДЖУЮТЬ 16—17 ЛИПНЯ Ц. Р. НА ОСЕЛІ СУМА (ЕЛЛЕНВІЛ)

НАЦІОНАЛЬНУ МАНІФЕСТАЦІЮ —

ПОКЛІН РОМАНОВІ ШУХЕВИЧЕВІ-ЧУПРИНЦІ

ПРОСИМО ВСІ УКРАЇНСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ГРОМАДЯНСТВО ВЗЯТИ УЧАСТЬ В МАНІФЕСТАЦІЇ.

МАНІФЕСТАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Богдан Кравців

ФЕДЬКОВИЧ В НОВИХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

(Доповідь на Науковій Конференції НТШ)

Тема цієї доповіді на Федьковичівську конференцію НТШ у ЗДА, звучала первісно „Федькович в нових літературних досліджах”, але ж розглянувшись в наявному і доступному матеріалі, довелося змінити цю назву на „Федькович в нових літературознавчих публікаціях”. Поправді бо кажучи, за останні 40 років, рахуючи від появи останнього тому започаткованих Іваном Франком в 1902 році першого повного і критичного чотиритомового видання „Писань Осипа Юрія Федьковича”, що його закінчено в 1918 році (виходило воно у видавній Філологічній секції НТШ серії Українсько-Руська Бібліотека), з тим виданням була зв'язана і капітальна праця д-ра Осипа Маковея „Життєпис Осипа Юрія Гординського-Уедьковича” (НТШ, Львів, 1911), не опубліковано досі ні одного оригінального літературознавчого дослідження про творчість чи про життя Осипа Юрія Федьковича. Все, що було опубліковано про Федьковича на протязі останнього півсторіччя, чи то до першої світової війни і після неї до 1939 року в Західній Україні, на Буковині і на еміграції, користувалось працею О. Маковея. Все видаване в УРСР після 1918 року, аж до окупації Советами Буковини в 1939 році і потім на протязі дальших 15 років, до 1954 року, і все що публікується тепер, починаючи від 1955 року (публікації охоплені цією доповіддю) базуються, якщо йде про видання творів Федьковича, виключно на редактованому Іваном Франком, Олександром Колесою і Осипом Маковеем виданні „Писань Осипа Юрія Федьковича” і якщо йде про його літературну творчість і життєпис, то всі праці, всі розвідки і статті про Федьковича мають в своїй основі неперевершене досі джерело — вище названий життєпис, написаний і виданий Осипом Маковеем.

На цьому місці треба відзначити з пошаною і з подивом велетенську працю довершену літературознавцями старої доброї Франківської школи над зібранням усієї літературної спадщини Федьковича і матеріалів про його життя і творчість. Якою основною і вичерпною бу-

ла здійснена, наприклад, Франкова праця для зібрання текстів Федьковичових поезій, про це може свідчити факт, що за останніх двадцять літ ні у Львові, ні в Чернівцях не повелося знайти й опублікувати ні одного замітнішого поетичного твору Федьковича, що не знаходився б уже у зібраних з автографів і першодруків, упорядкованих і пояснених Франком „Поезіях Осипа Юрія Федьковича” (Львів, 1902). Так, наприклад, опублікований у „Віснику Академії Наук УРСР”, № 12, 1953 советським літературознавцем Д. Іофановим з великим апльомбом, як „досі невідомий” і „довго розшукований Франком” „Осьмий поменник Тарасові Григоровичу (?) Шевченці (!) на вічну пам'ять” був надрукований Франком на стор. 345-348 його видання. Знову ж, опублікований минулого року Михайлом Яцковим в київській „Літературній газеті” (18 серпня 1959) „загублений твір” Федьковича п. н. „Коломия краща” (про гуцулів вояків австрійської армії, які забрили під час війни проти Наполеона із цією армією до французької столиці Парижу, виграють на паризькому ринку Довбуша та Гриця, ще й до того на сопілці!) виявився, як це довів переконливо Корній Заclinський із Праги у вершавській „Нашій Культурі” (ч. II за листопад 1959) твором галицького письменника о. Луки Данкевича з Коломиї, що був друкований уперше в „Газеті Школьній” ч. 10 за 1875 рік. Нічого спільного з Федьковичом він не має. Подібна справа, як з поезіями, теж із матеріалами до Федьковичового життєпису, особливо ж з його листами. Листування Федьковича, зібране й упорядковане д-ром Осипом Маковеем в четвертому томі його писань п. н. „Матеріяли до життєписи Осипа Юрія Гординського-Федьковича” (Львів, 1910), охоплює 251 позицію і було так основно і дбайливо порозшуковане, що до нових відкриттів не залишилося майже нічого. Один раптом із ще неопублікованих листів Федьковича був надрукований 1941 р. в газеті „Радянська Буковина” і всього тільки два листи — один до В. Барвінського і другий до Ізи-

дора Воробкевича були знайдені востаннє у рукописному відділі Львівського Філіялу АН УССР і надруковані разом з 14 іншими, опублікованими вже Маковеем 1910 року, у виданні „Юрій Федькович в розвідках і матеріалах”, Київ, 1958. Можливо, що у львівських і чернівецьких архівах таких неопублікованих листів є ще деяка кількість, але вони, мабуть, належать до тієї категорії, що її підсоветські літературознавці не надто квапляться друкувати, або з огляду на буржуазно-націоналістичні „збочення” або через їх релігійні „пережитки”.

Перед тим як перейти до розгляду публікацій про Федьковича і його творів виданих на протязі останніх п'яти років, треба, не претендуючи за браком бібліографічних даних на повноту, згадати те, що було зроблене в тій ділянці в підсоветській Україні за роки 1919-1954. Згідно з бібліографічним покажчиком, що його зібрав і надрукував зліквідований у тридцятих роках советським режимом поет, перекладач і літературознавець, буковинець Дмитро Загул, у виданих за його ж редакцією „Творах” Юрія Федьковича (перше видання 1927, друге, 1929), за життя Федьковича, починаючи від 1861 року, і після його смерті до 1925 року появилось 36 більших і 15 менших видань творів цього поета. За советського часу таких видань появилос'я обмаль: в двадцятих роках, 1927 і 1929 появилос'я тільки згадане вище видання Федьковичових творів за редакцією Дмитра Загула, у тридцяті роки — в добу постишівсько-хрущовського терору не видано ніже сторінки і чергові видання, але вже тільки „вибраних творів”, появилос'я в сорокових роках, після першої окупації Советами Буковини. Були це „Вибрані поезії” видані 1943 р. у Львові і потім в Києві 1946 року із статтею Івана Пільгука „Основоположник нової літератури в Буковині — Юрій Федькович” і „Вибрані твори”, видані Держлітвидавом у Києві 1949 року із вступною статтею М. Пивоварова п. н. „Співець гуцульської бідноти”.

Саме ж вивчення творчості і життя Юрія Федьковича було обмежене в тому часі до здебільша публіцистичних статей таких, як стаття Леоніда Новиценка „Поезія Юрія Федьковича”, друкована в „Літературному журналі” 1939 р. (кн. 12), стаття Івана Пільгука „Народний поет гуцулів — Федькович Юрій”, дру-

кована в цьому ж журналі за 1940 рік, літературно-критичний нарис М. П. Пивоварова „Юрій Федькович”, виданий 1954 окремою брошурою та розділ в статті акад. Олександра Білецького „Украинская классическая проза”, доданий до видання „Украинские повести и рассказы”, том I, Москва 1954. Крім цього в 1944 р. з нагоди 110-річчя з дня народження Федьковича був виданий у Чернівцях типово советський альманах із передруком деяких поезій Федьковича, нот до пісень на його слова, з віршами підсоветських поетів про Федьковича, поемою Павла Тичини „Федькович у повстанця Кобилиці” про зв'язок і зустріч... Федьковича з цим ватажком буковинського селянського повстання, з яким до речі, як твердять самі ж такі підсоветські літературознавці, Федькович ніколи не зустрічався. В цьому ж альманасу були надруковані ще деякі спогади і статті про Федьковича, між ними стаття І. Василяшка про діяльність Федьковича на становищі редактора часопису „Буковина”. Були ще написані в той час деякими молодими літературознавцями, як інформус А. П. Коржунова у своїй вступній статті до цитованого вже збірника, „Юрій Федькович в розвідках і матеріалах”, „праці” про „малодосліджені питання” такі, як „Федькович в боротьбі проти Ватікану” (Г. Мізюн) і „Зв'язки Федьковича з російською культурою” (А. Куліш). Але їх наукова вартість мусіла бути того роду, що навіть у підсоветських умовах вони не побачили денного світла.

До обговорюваного періоду треба віднести теж і довшу статтю згадуваного вже автора нарису про Федьковича М. Пивоварова, надруковану в першому томі „Історії української літератури”, що його видав 1954 року Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка при Академії Наук Української ССР. Стаття ця під назвою „Юрій Федькович” вміщена в розділі „Літературний рух 50-60 років на західньо-українських землях” на сторінках 332-341. Стаття Пивоварова є типовим советським продуктом з проведеною консеквентно тенденцією довести, що Федькович був прогресивним письменником „демократичного напрямку”, продовжувачем традицій не тільки Франка і Вовчка, але і „прогресивної російської літератури” і т. д. Зразком Федьковичової політичної сатири, в якій автор

„картає представників цісарської влади, попівство, служителів Ватикану” Пивоваров називає Федьковичів вірш „Пречиста Діво, радується, Маріє”. Так же само безцеремонно і пофальшивницькому трактує Пивоваров і вірш „Страж на Русі”, три варіанти якого опублікував Іван Франко із автографів у 1-ому томі „Писань Осипа Юрія Федьковича”, 1902 р. Для Пивоварова цей вірш це знову ж зразок гострої сатири „спрямованої проти католицької реакції”, але ж цитуючи його, він не згадує ні словом, що крім однієї строфи зверненої справді проти Ватикану, інші строфи цього ж віршу, не друкованого, до речі, за життя поета, що хотів з нього зробити своєрідний український гімн „Ді Вахт ам Райн”, спрямовані проти Польщі і проти бусурменів-татар і цілком таки виразно проти Москви:

„Хоть Москви цар, як змий, стоїт,
То рад би жерти цілий світ,
То рад би разом всіх слав'ян
Закути у оден кайдан.”

Ця виразно антимоосковська строфа повторена майже без ніяких змін в усіх трьох варіантах Федьковичової „Стражі на Русі”, але це підсоветського літературознавця не турбує, — він не вигідний для московського режиму текст просто промовчує. Зразком „наукової обгрунтованості” М. Пивоварова, прикметної усім здебільша підсоветським літературознавцям, може бути його коментування великого буцімто „політичного значення” Федьковичового перекладу „Слова о полку Ігореві”, зробленого в кінці 1860 р. для популяризації цього ж „Слова” і тим самим для пропагування „ідеї спільноти українського народу Західної і Східної України, а також українського народу з великим російським народом, ідеї воз'єднання українських земель”. Роблячи такі далекосяжні висновки про „політичне значення” Федьковичового, до речі невдатного, перекладу „Слова”, — Пивоваров переочив один дрібний факт, а саме, що цей переклад за життя поета і після його смерті аж до 1902 року не був взагалі друкований і тому теж ніякого значення для популяризації чи пропагування „ідеї воз'єднання” мати не міг. Такою ж сміховинкою й обрахованою хіба на ігноранцію або на нерозуміння надрукованого читацькою громадою, є спроба Пивоварова довести, що Федь-

кович „Всупереч буржуазним націоналістам . . . палко обстоював ідею воз'єднання всього українського народу з російським, засуджував націоналістів за їх відступництво і сепаратизм”. Доводить це твердження Пивоваров цитатою із статті Федьковича, надрукованої дня 16 травня 1887 р. в газеті „Буковина” такого змісту: „Ми мусимо раз назавжди покинути наш смішний і для нас погубний сепаратизм, ради которого ми в закутку й віддільно тепер жили, як якась нова, себто якась „буковинська нація” і мусимо починати жити як би одним духом і одним тілом із прочим руским народом”, значить, цитатою, в якій немає ніже натяку на російський народ чи на Росію. Закінчує М. Пивоваров свою статтю в академічному виданні „Історії української літератури” ще й цілком безпідставною і здебільша не повторюваною іншими підсоветськими літературознавцями інсинуацією, що музей Федьковича в Сторонці-Путилові був спалений „українськими буржуазними націоналістами” в період окупації Чернівецької області „фашистськими загарбниками”.

Не багато нового і кількісно і якісно про Федьковича дали й останні п'ять років, 1955-1959, не зважаючи й на те, що на цей період припадають і відлига і реабілітаційні процеси теж і в літературі і в літературознавстві в підсоветській Україні.

Першим і єдиним за ці роки, коли не рахувати малесенької книжечки поезій Федьковича, ілюстрованих В. Касіяном, виданням творів Федьковича є його „Вибрані твори”, видані досить високим як на підсоветську дійсність тиражем (27.000) 1955 року у Києві Державним видавництвом художньої літератури. В цьому виданні (322 сторінки!) передруковано, як це зазначено в заголовних сторінках і в примітках, із повного львівського видання „Писань Осипа Юрія Федьковича” (1902) 53 поезії, 2 балади, 7 поем і 10 повістей та оповідань. Вибрані твори подані в хронологічному порядку і більшість із них зібрано в короткі примітки, де й коли вони були надруковані, інколи із типовими для советських видань коментарями, що вражають своєю наївністю, натягнутістю і беспорядністю. Упорядкував тексти для цього видання, зредагував примітки і написав передмову п. н. „Співець боротьби за щастя

народу" згадуваний уже автор „літературознавчої праці" п. н. „Федькович в боротьбі проти Ватикану" Г. Мізюн. Передмова ця оздоблена обов'язковими покликуваннями на Леніна, випадками проти буржуазних націоналістів і проти релігії. Коментарі його інколи просто сміховинні. Так, наприклад, відомий вірш Федьковича „Пречиста Діво, радуйся, Маріє", якому чудово і з глибоким болем релігійної людини сполучено мотив молитви з образами крайньої нужди і горя, Мізюн називає „гострою соціальною сатирою, скерованою проти облудного священництва церковників". Федьковичів вірш „Чорний косар", надрукований вперше Франком у повному виданні 1902 року, Мізюн називає викривальним і сповненим ненависти проти римського папи і Ватикану, хоч в ньому не названий ні папа, ні Ватикан. Єдиного тільки не потрапляє довести Мізюн — того, що намагалися довести і до нього і після нього бідолашні підсоветські науковці — тісних взаємин і захоплення Федьковича з російською культурою. Проти усіх партійних настанов автор передмови до цього видання „Вибраних творів" Федьковича мусів признати, що „підступи українських буржуазних націоналістів в останні роки життя Федьковича якоюсь мірою все ж позначились на його творчості. Хоч з-під пера Федьковича вийшло кілька поезій з влучним сарказмом, спрямованим проти буржуазних інтелігентів, але в деяких творах проявились занепадницькі і цареславні нотки. Така внутрішня суперечність властива, наприклад, віршові „Вже двадцять літ" (насправді заголовок цього вірша звучить „Вже двадцять рік" — Б. К.), де поет виявив нерозуміння історичної ролі великого російського народу".

Цитатив для ілюстрації цього „нерозуміння іст. ролі Москви" Г. Мізюн не відважився подати, але їх кожен може знайти на сторінках 473 і 474 виданого Франком першого тому „Писань Осипа Юрія Федьковича". Це строфи:

„Москаліско, як вовчиско
Лупає очима,
і з кровавим своїм кнутом
Грозить за плечима".

і ще

„А другий знов, як та свиня,
У Москалі конечне прется,
Бо там карбованці бриня

Степан Килимник

ОБЛИВАНИЙ ПОНЕДІЛОК

До складу свят сонячного циклю наших далеких пращурів входила ціла низка весняних свят та звичаїв, з яких до нас дійшли лише уламки, окремі фрагменти. Свята та звичаї були близько такі: 1. Свято вшанування весняного лісу — його воскресення — це наша верба; 2. Великий День покійників (Велик-

І „батюшкова" водка п'ється
За наші запродані душі!
У Москві і на вербі груші,
А в нас їх і на груши ніт,
О, безталанний той наш світ!"

Вірш, що з нього взяті приведені уривки, наскрізь публіцистичний і за життя поета, був народжений (1887 р. в чернівецькій „Зорі") і передрукований тільки Франком 1902 р. в повному виданні писань Федьковича. До ніякого із підсоветських видань „вибраних творів" Федьковича, очевидно, він не ввійшов.

Одночасно із обговоренням тут виданням „Вибраних творів" Федьковича у журналі „Українська мова у школі" (ч. 4 за 1955 рік) появилася стаття М. Станівського п. н. „Боротьба Федьковича за утвердження української літературної мови на народній основі в Західній Україні". Стаття ця є основною частиною дисертації цього ж Станівського на тему „Стан української літературної мови на Буковині в XIX столітті". Дисертація ця і стаття є виявом збільшеного заінтересування адептів мовознавчої науки дуже цікавою з кожного погляду мовою Федьковича. З цієї ділянки треба відзначити тут і досить цікавий трактат про „Особливості мови творів Ю. Федьковича", вміщений в написаному Зиновією Франко, дочкою Тараса Франка, розділі про „Розвиток української мови в західних областях" I-го тому „Курсу історії української літературної мови" (видання Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні при Академії Наук УРСР, Київ, 1958) на сторінках 323-330. Трактат цей вирізняється спокійним і речевим науковим підходом до порушених питань, без зайвих цитат і обов'язкових антинаціоналістично-буржуазних випадів.

(Закінчення в наступному числі)

день) — Мертвецький Великдень — Великий четвер; 3. Весняні очисні вогні, що пізніше стали „Вогнями Великодньої ночі”; 4. „Великодний прихід весняного сонця” — привіт сонцю — нині перший день (ранок) Великодня; 5. Прийняття-пошана Сонця, Весни — богині Лади та душ-духів — опікунів роду та родини — великоднє свячене, досвітнє розговіння; 6. Хвала сонцю, любові, весні, життю — підбор пари до одруження — грища дівчат та хлопців біля води, в гаю, на кладовищі, а з VI-VI ст. в більшості біля церкви — водіння та спів веснянок-гайвок, гри хлопців, підлітків та дітей; 7. Проганяння-відхилення лихих сил шумом, співами, діями, пізніше — великодні дзвони; зачаклювання їх вогнями та водою; 8. Шанування покійників, які в ці „дні не є мертві й виходять з могил у Великий День” — відвідування могил (христування з покійниками на гробках), грища на кладовищах (у давнину, пізніше християнська церква заборонила й перенесла такі на цвинтар біля церкви); душі-духи ходять — подати добро й щастя роду-родині, а ходять вони в образі дітей-христувальників та старців-убогих і „полазників”; 9. Взаємний обмін писанками-кращанками — привіт весні та побажання (писанки-символи), нині привітання: „Христос Воскрес!”; 10. Взаємне відвідування роду-родини — носіння чи возіння на другий день свяченого — „калачів” — взаємне символічне обдаровування благами-свяченим, а свячене — це „їжа бога-сонця, весни та покійників-духів, а хто її причаститься — буде щасливий”.

Свята та звичаї, витворені в часи первісної культури, частково злилися з святами християнськими, як, наприклад, весняний цикл злився у більшості з святами Воскресення Христового, частково „вижиті” і зовсім забуті, частково залишилися у звичаях наших до останніх років, частково перейшли в дівочі, парубочі та дитячі гри.

Християнська церква, на жаль, у перших віках (введення у нас християнства) оголосила рішучу боротьбу нашій славній дохристиянській культурі, як культурі „поганській”. Дуже багато понищено тих звичаїв та свят, але чимало й прийняла християнська церква, лише надала тим звичаям та святам іншого

змісту — символіки та християнського світогляду.

Зважаючи на наші стародавні джерела, як літописи та проповіді церковних пасторів у справі нашої первісної культури, напрошується питання: чи насправді наша дохристиянська культура була протихристиянською (?!) і нині є шкідлива для християнства?

Відповідь на це ми знаходимо в нашій історії, у філософії та рівно ж в історії „Релігій Сходу”. Всі народи світу, як послідовники Будди, Зороастри (Зоратустри), Конфуція, Магомета — народи Месопотамії, Єгипту, Індії, Китаю, Ірану та інших країн — усі злили свою стародавню культуру з наступною, новою — пишались цим, і не називають свою первісну культуру „поганською”.

Наша стара (первісна) культура — це було шукання Бога в природі, і вони, наші пращури, відчували істинного Бога в природі та її явищах; шанували творіння Боже, шанували покійників, як і тепер ми шануємо, віруючи в позагробне життя; не ставили „ідолів”, не кланялись їм, не мали багато богів. Аж багатобожжя з’являється при великому князі Володимирі, але наші пращури, в основній масі, не прийняли його. За історичними відомостями ті „боги” шанувались лише придворною аристократією, і то не всією. Таким чином, передхристиянська культура не могла бути ворожою для християнства, а навпаки корисною й близькою до великих ідей Христа*).

Первісна культура Русі-України була досить висока й у своїй творчості ніяк не нижча первісних культур античних країн, як Греції та Риму. Така висока річ як „Містерія Купальської ночі”; „Тасмниця Різдвяної ночі”; „Великодня ніч”; „Багата Кутя”; „Щедрий вечір”; „Зелена неділя”; наші веснянки-гайвки, наші коляди, щедрівки і т. д.

Зокрема в „Містерії Купальської ночі” є провідна ідея: „Пізнай себе”...

Наша дохристиянська культура — це суцільне шукання істинного Бога, шукання самопізнання, самовизначення; шукання і розуміння мети життя — приходу людини на світ,

*) С. Килимник — „Початки християнства в Русі-Україні”, „Гомін України”, чч.: 32, 33, 34, 35, 36 — р. 1955 Торонто, Канада.

її призначення, а тому дохристиянську культуру справедливо треба вважати близькою до християнської культури, готуванням до сприйняття великих ідей християнства.

Не можна забувати й того, що кожне дохристиянське свято чи звичай — мало тоді неабияке значення і виникло під впливом тодішніх умов життя, вірувань, тодішнього світогляду — спочатку „шани і віри у покійників”, потім анімістичного; все це відзеркалює психіку наших далеких пращурів, їх намагання подіяти на оточуючі надприродні „таємні сили”, повернути та прихилити їх на свою користь, пізнати ці сили, навчитися володіти ними.

Але, зваживши на рамці статті, переходимо до теми.

**

„Вогонь і вода були „найвищими чистителями й святителями” в давнину (вони залишилися і на сьогодні такими). Ці стихії, за віруванням, мали „необмежені сили й властивості”: проганяти й відвертати лихі сили; надавати силу Матері-Землі (Деметрі) для родючості, для високих урожаїв та приплоду; подавати здоров'я, радість, добробут та багатство людині і т. д.

А) ... „Вода в сказаннях усіх індоевропейських народів грає важливу ролю. ... „Воді рік, озер, джерел і криниць надають тіж чудодійні сили, що й весняному дощу, цебто сила родючості, сила цілюща, очищаюча і, врешті, сила пророкуюча-віща. Тому численні народні звичаї, істотну частину яких складає вода. Так, наприклад: у Польщі й Західній Україні (в статті — „Россія” — С. К.) існує звичай на Великдень обливати одне одного водою...”

(Енциклопедический Словарь Брокгауза и Ефрона, т. VI. А, книга 12, С-Петербург 1892 г., стр. 748).

Б) ... „З найдавніших часів зрозуміли велике значення води не лише для людей і всяких тваринних і рослинних організмів, але й для всього життя землі... Деякі з перших грецьких філософів ставили воду навіть на чолі розуміння речей в природі й вся стародавня мудрість визнавала воду стихією світа первісною (первозданною) або вихідною-початковою...” (Там же, стор. 706).

У мене є для підтвердження цього вислову близько 30 цитат-витягів з релігій світу, різних народів тощо. Зокрема, „Вода жива”, „Вода очисна”, „Вода ревнощів”, „Вода свята”, „Вода караюча” (Суд Божий), „Вода мертва”; священні води: Ганга для індусів; Ніла для єгиптян; Дунаю для слов'ян; Рейна для німців; Тигра й Ефрата для сумерів, аккадів, вавилонян; Дніпра для наших пращурів; Йордану для жидів і т. д.

Федір Одроз

ПОКИНУТА ОСЕЛЯ

(Закінчення)

Одного душевного липневого ранку появилися на головній вулиці Брентону три вантажні авта із загостреними семифітовими дерев'яними кілками та об'ємистими звоями густої дрютяної сітки. Авта минули відділ міністерства лісів і ґрунтів і скрутили на бічну вулицю, яка вела за місто в напрямі синіючих скель. Містер Ключ із зростаючою цікавістю вирушив за ними своїм бюїком, щоб здалека приглядатися „безглуздю”, як він упевняв себе, — чотирьом братам, що затіяли цілком безнадійне діло. Відразу ж за містом розкинулись прерії з густою буйною травою. Авто містера Ключа рухалося коліями вантажників нових власників Снейк Гілл. Чим далі, тим прикріша була дорога. Під колеса бюїка клалися гострі камені, подибувалися й прикрі западини. Нарешті вантажники братів минули рівнину і

Тому то у циклі сонячних свят на початку кожної пори року цим стихіям віддавалась особлива пошана й святість. І на початку весни існували ритуали очисних вогнів та обливання водою. Зокрема, глибока віра була в чистителя — воду, — коли на весні дівчина і хлопець будуть облиті водою — вони цілу весну й літо будуть чисті, здорові, сильні, розумні — дівчина одружиться з виміряним хлопцем, а хлопець — з дівчиною.

Обливання виконувалось приховано, несподівано, зненацька. А проводився так:

На другий день Великодня, до сходу сонця, дівчина йде до криниці по воду. Що вона у той час „відчитує”, проказує чи думає — трудно нині сказати. На мою приємність, допомогли мені у цьому, частково, дві стареньких бабусі — Боднар Вероніка, 75 років, Славна, повіт Зборів та таких же років Романюк Варвара, Вонилів, пов. Станіславів**). Найкраще буде, коли я переповім те, що мені спогадані бабусі розповідали.

(Закінчення в наступному числі)

***) Запис учинив під час подорожі до Канади у 1949 році, у м. Бремен, коли ждали пароплава.

схилом узір'я почали спинатися на Снежк П'ял. Поєлість нових господарів була познана геднїтною кривою лінією купчиків, дещо колишньої жердяної загорожі містера Фушто-на. Вантажники зупинилися за останками во-рїт: розваленими звїрїлими дошками, покру-ченими попереками і двома дубовими пали-ками, що ще стояли і до яких колись були прикрїплені ворота. Відразу ж за брамою, ар-дів зо два від авт, у гущі дикого винограду мї-зєрнїла дєрєвяна хатина без вікон, без дверей, без димаря, а за хатиною стояв курятник, по-хилений від сильних вітрів, що тут бушують переважно ранньою весною.

Брати Чижі висадилися з вантажників. Містер Кінос крізь льорнетку помітив, що всі вони були в довгих тумових чоботях, що сїгали їм аж до бедєр. „Невеликаприємність пра-цювати в таких чоботях під час сєнки“, подумав про себе містер Кінос. Двох з них, либонь молодших від Пєтра, мали в руках шабї, а Пєтро зі старшим своїм братом Андїєм швид-ко почали сїкати з платформ першого ван-тажника матерїял. Містер Кінос і не згадував про кривї лінії, брат Андїй проєкорюкжував клинуватою лопатою ровєць. Потім брати впу-скали в нього сїдїний рудєць сїтки, натягали і прибивали цївками до кілків. Потім викопа-ли землю втоптували обоєч загорожі, щоб сподом не могла пролізти гаюка. Сїчяна загорожа виростала на очах містера Кіноса. Проте льорнетка його спеціяльно прицїлюва-лася в молодших братів, що пильно зорили довокола траву з шаблями напоготовї. Містер Кінос не міг вийти з дїва, чому ще дої тарах-кавії не застакнували заколотників їхнього царства.

— Починається! — раптом сєркнув він у автї, тримаючи в шкєліці льорнетки наймолод-шого брата, що звався Орєстом. Юнак з напру-женням поглядав перед себе зі зведєною ру-кою, в якїй побіскупвала на сонці шабля. Не-інакше, як таракхавєць дав уже сїгнал. „Те-пер буде бїт“, подумав містер Кінос. Ще мить і він сєркнув. Великий таракхавєць звїсв, намірюючись стрїбнути. Але шабля свиснула в повітрі і голова гаюки боком залочилася в

товариство.

Потім прийшов містер Кінос. Ще на порозї посміхнувся і ввїчливо накинув братам своє правої ноги.

Нема то як у рїдному краю — води були чистї, ніби барильце з капустиною тєготить у глибинї. Вчепилася рїба, а то маш тобї — черєпах, що бї шувє у воду, рїбалка тєгне, бо думає, що до бїса. Отак закінє вудочку, а поплавок то-ді? Жє тєж та Канада має сїтївки цїєї поранї. А он і рїбалки нарікають: черєпах тєтки тєж сєте рїбалї? А якби того вас вкєсїло, що то-затєнчїкий власник готєлю. — Отак шаблюю — А най то дїтїко прївє! — сєркнував пу-нішнї прилоди.

Орєст розповїдав про свої сєгод-дєвувєвся, тєрєсивєсь уїм своїм тїлом, коли най-чїнку, що кітїлка хвїлїнї сїдав коло них, ахкав, він братам прислугуєвав в своєму ресторє-нї їхнього ж землїка, Андїєсїпїна. Увєчєрї мїм від матерїялу вантажником вернулісь до мїста на нічїлї. Вони заєватїрїувались в готє-пєдєлї устрєомлюваннєя кілочкїв та помахїв тєпер крізь льорнетку не мїг доклатїно бачити і дали в напрямї виступїв сєкєць. Містер Кінос дєнну працю. А загорожа посувалася далї людєкї рїчки могли в спокїй виконувати що-вїїннї: воєкї бїютьєя на фронтї, щоб у заплїлі наласєя з працюєю людєкєх рїк. Так як під час ку, що на Снєжк П'ял стратєрїя шабєль поєд-та чїннїєть братів, вєзвєнєно дїїшєво до виснов-Містер Кінос, обєрєвучєнї крізь льорнетку з ав-вали в землю кілки і натягали на них сїтку. Старшї ж брати прєспокїїно вєстромлю-кавії. Кавїї ж брати прєспокїїно вєстромлю-шїєто рудєвє по травї і єє було знаком, що

— Подобается мєні вашєя відєрєга, — шїро казєав він. — Я аж шїв днєя втратїв, щоб зга-лєка подївлїтї вас. Та все ж цїя затїя для мє-нє — загладка. Нє розумїю і нічєго нє можу пє-рєдбачитї. Ви, доробї юнакї, зєврнєвєсь він до наймолодшїх, потрапїтє рудєбати шаблями, та що ж з того? І так уєїх гаюк нє пєрєрєбєдєтє. А ви, єє до Пєтра і Андїрїя, постєавїтє загорожу і на цїєому краєкє. Сєжїтїть, хто навєаєжїтїєсь навїєтї за загорожєю зрїватї яблєкє, коли під

яблунями буде безліч зміїного паскудства. До того ж, поскільки вільно мені припускати, ви вже куди більше витратили гроша на матеріял, як коштує цей нещасний Снейк Гілл. Можливо, що пізньою осінню підпалите суху траву, але знищте тоді і яблуні і огорожу.

Брати мовчки переглянулися. Тоді Петро сказав.

— Спершу ми поставимо загорожу, а потім обміркуємо що далі робити. Щось, без сумніву придумаємо. Підпалювати восени траву, як то ви натякаєте, не будемо.

— Ну і шаблями гадюк теж не знищте.

— Либонь не знищимо, — погодився Андрій.

— То що ж буде?

— Щось зробимо, — впевнено сказав Петро.

— О, ми щось придумаємо, та спершу ми в чвірку порадимося, виробимо плян і потім будемо здійснювати цей плян. Ймовірно, що роздобудемо в аптеці добрий трійливий порошок.

— І затруїте землю, і знищте овочі на деревах. Ні, панове, я вам ніколи не радив би таке робити. Навіть коли б овочі і не затруїлись, відборця на них не знайдете.

— Ми масмо на тарахкавців лік! — весело озвався Олесь. Він підморгнув до старшого брата Петра і відразу ж замовк, коли побачив у його очах пересторогу.

— Що ж то за лік? — круто повернувся до юнака містер Ключ.

— Вибачте, я тільки жартував, — похопився. — Ми ще й самі не знаємо, як упорасмося з гаддям. Та коли ми щось робимо, завжди гуртом порадимося, а брат Петро у спірних справах має рішальне слово.

По трьох днях брати скінчили працю — всю свою посілість обтягнули сітчаною загорожею заввишки шести фітів. Там, де колись були жердяні ворота містера Фултона, поставили дротяні з міцними залізними поперечками. Саме, коли праця добігала до кінця, подув з півночі сильний вітер. Брати цього тільки й бажали. Негайно підпалили непридатну на житло хату й курятник. Вітер відразу ж покотив хмару чорного диму на південь, не загрожуючи деревам, що тягнулися рівними колонами в північному напрямі, до виступів скель. Коли вогонь стрибнув крізь отвори вікон до середини хати і з тріскотом обхопив підлогу

та стіни, через поріг вивалених дверей почали великою масою виповзати надвір тарахкавці. Положливо брязкаючи кружальцями, вони швидко втікали від вогню і зникали в буйній траві під яблунями. З двох вікон, що ще не були охоплені полум'ям, теж стрибали вони в гущу трави, вигибаючись своїми тілами у повітрі. Брати приглядалися цьому „ісходові” нечести з якимсь занепокоєнням. Не уявляли собі, щоб аж стільки було тут гаддя. Нарешті, коли дах гримнув між стінами, випорскуючи безліччю іскор, вантажники загарчали моторами. Повільно вони почали з'їздити схилом узгір'я на прерію, потім коли продісталися на краю дороги прискорили швидкість; минули Brenton і простою шосею погналися до вузького кеньйону, що творив наче жолобину між височеними стінами скель. Там, за скелями, між лісом, над гірською річкою була їхня величезна фарма. Залишили вони в Brenton славу погромників небезпечних гадюк; містер Ключ побивався в здогадах і переконував своїх знайомих, що ці випадкові чужинці напевно щось доконають.

— Якщо не вирубають шаблями тарахкавців, — піднесено говорив він у бюрі, — то напевно знають якісь заклинання і тоді заженуть їх до брезентових міхів, і вкинуть десь у воду, ніби ринштокові відпадки.

**

В першій половині місяця серпня появилися знов вантажники братів Чижів. В'їхали вони до Brenton фанфарно, з несамовитим вереском підготованих свиней. Плятформи авт були обтягнені залізними шпалерами; за ними розпачливо квікали, рохали, пищали клаповухі білі сотворіння з куцими риями. Містер Ключ почув цей фанфарний галас ще у бюрі і тому заздалегідь чекав на братів під будинком відділу міністерства лісів і ґрунтів. Ось уже перший вантажник зрівнявся з будинком відділу; за кермом сидів Петро. Містер Ключ жваво помахав йому рукою.

— Ісусе Христе, цілу свинячу армію везуть! — крикнув він Бог зна до кого, бо вантажники вже скрутили на бічну вулицю. — Що ж вони з цим свинячим військом думають робити?

Почекавши хвилину, він потім як і попереднього разу погнався за братами своїм бюком.

Коли в'їхав на прерію, помітив, що за ним сунула валка авт з людьми, лакомими на сенсацію. Заповідалась бо несамовита сцена, ніде, либонь не бачена і нечувана. А брати крізь браму в'їхали вже на свою посілість. Авта запаркували коло згарища Фултонової хатини, браму за собою замкнули. Були вони як і першого разу в гумових чоботях. Цікаві брентонці здалеку помітили крізь льорнетки, що брати підставляють до авт широкі площадки з дощок, з поперечками. Це либонь тому, щоб свиням було легше сходити з авт. Як тільки площадки скісно причепилися до плятформ позаду авт, брати почали відчиняти задні шпалери. Для свиней був уже прохід. Тоді почали галайкати, вимахувати ломаками; свині кинулися вниз. Деякі барилцями котилися по площадках і з квічанням падали в траву. Потім зривалися і розсипною кидалися між стовбурами і розбігалися врозтіч. Якийсь підсвинок рохаючи і нюшачи, либонь, перший наткнувся на небезпеку під крислатою яблунею. Довгий тарахкавець звів свою голову, забряжчав хвостом і грізно лагодився до стрибка. Підсвинок роздув ніздрі, квікнув і хотів кинутися вбік, але вже довге гадюче телесо обхопило його обручем; м'язи скорчилися, напруга доходила до останніх спроможностей. Та кости підсвинка чомусь не тріщали, груба верства сала на спині, на боках знаменито хоронила його від стиску тарахкавця. Проте він пронизливо почав пищати і кинувся плигом перед себе. Тарахкавець саме вжалив його ядовитими зубами в карк. Але гадюча їдь розплилася в свинячому товщі ніби капля в морі. Тоді довготелесий напасник простягнув свою шию до рила підсвинка. Вишкірився і хотів вчепитися зубами за м'ясисті свинячі ніздрі. І це була остання його хвилина. Підсвинок квапливо вхопив за гадючу голову і протягом чверть секунди відгриз її. Довге телесо в судорогах зсунулося з підсвинка. Тоді переможець, закоштувавши голови напасника, похапцем почав шматувати зубами його тіло. Радісно рохав і жер трясуци клинуватою головою. Інші свині більш менш так само зводили бій зі своїми ворогами. Розбрелися вони по цілому Снейк Гіллу, квікання і пищання чутні були в усіх закутках між колонами овочевих стовбурів. Містер Клюс вимацував льорнеткою видніші

Микола Титов

ТЕЛЕВІЗОР

Гумореска

Не знаю, чи й розповідати вам про Докію Бузику. Боюсь, щоб не перепало мені від моєї старої. Бо Докія доводиться їй якоюсь родичкою. А самі знаєте, як важко буває догодити жінці. Спробуй-но похвали, а вона тут тобі одразу й скипить:

місця Снейк Гіллу надіючись побачити мертвого кабанчика. Та де там. Гадючий яд цілком був нешкідливий для п'ятсот підгодованих свиней. Він крикнув до сусіднього авта, з якого якийсь чоловік з жінкою зорили крізь льорнетки свинячий наступ на тарахкавців.

— Вони будуть мільйонерами! Сто вісімдесят акрів саду! Клянусь своїм міністерством, що за пару років тут постане фабрика консервування овочів під маркою: Брадерс Чіжс, Лімітед.

— Ах, це цікавіше, ніж у кіні! — захоплено покрикувала якась леді в сусідньому авті.

— Щоб свині могли робити такі подвиги, того я вже ніяк не міг сподіватися! — кричав уже до другого авта містер Клюс.

Тимчасом брентонці помітили, що брати вже повкидали площадки на вантажники. Відчинили ворота, мотори загули. Коли вже були вони на схилі узгір'я, замкнули ворота і спрямувались на прерію.

— Гратулюю, гратулюю! — в захопленні кричав містер Клюс до Петра. — Ви зробили добрий бізнес, ви будете мільйонерами.

Вантажник зупинився, з віконця вихилилася голова Петра.

— Не цілком, пане, свиней ніхто нам не купить. П'ятсот свиней, уявіть собі!

— Не журіться, уряд закупить на експорт, не журіться! — зичливо потішав містер Клюс.

Під Брентоном ще всі вони стримали мотори, вилізли з авт і поглянули на Снейк Гіллу.

— До чотирьох днів наша посілість буде очищена, — сказав Андрій.

— А за рік, за два фабрика, що? — витягнув шию містер Клюс.

— Це ще не знати, на фабрику треба ще почекаати, ще ми все обміркуємо, ще виробимо плян, — поважно сказав Петро прощаючись помахом руки з містером Клюсом.

— Ти тільки інших хвалиш, а я в тебе що — гірша за них!

Або:

— І чого ти ото, старий дурню, чужу людину гудиш. Одна я у тебе тільки хороша.

Отака в мене Векла. Правда, вона жінка і з перцем трохи, та вдача у неї м'яка, як той віск. А от у її родички, Докії, характер — не приведи Господи! Свого чоловіка Павла так замотузила, що бідний уже власної тині боїться. Звір баба: здорова, грудаста, а голос — ну чисто тобі труба грамофонна. Було як заверещить — на всю Карасівку чути. Рідко хто з сусідів мав бажання заводитись з нею. Одного тільки Савку-бригадира не могла взяти своїм голосом Докія. Щоранку Савка підходить до Докієвої мазанки і, стукнувши у вікно пужалком, коротко кидає:

— Лукіянівню, сьогодні буряки сапати!

Не встигне Савка відійти на середину вулиці, як на поріг вибігає Докія з окрайцем хліба в руці і великою дерев'яною ложкою.

— А ти мене спитав про здоров'я? Може, у мене печінка болить або отой робикуліт мучить!

Бригадир, було, махне рукою і йде вулицею далі, а Докія услід йому ложкою погрожує:

— Не ти мій чоловік, я б з тебе томатний сік зробила!

Пробувала вона вже й підмогоричити Савку (Докія нищечком самогоном займалась), але той не йшов на спокуси, і Докія отак кожного дня зганяла на нього своєю злістю. А бригадир тільки посміхався. Треба вам сказати, що такого мастака на вигадки, як наш Савка Крутій, немає в цілому районі.

Одного разу привіз голова колгоспу з району величезного ящика.

— Ну, — каже, — дівчата, матимемо тепер своє кіно. Будете щовечора дивитись.

Колгоспний механік Павлик закріпив на даху контори залізну трубу, начепив на неї якісь млинки. І коли ввечері біля контори зібралося майже все село, Павлик настроїв телевізор, і на екрані люди побачили молоду дівчину, що виконувала жартівливу пісню.

Ой, піду я понад лугом,

Там мій милий оре плугом.

Наступного дня тільки й розмов було в Карасівці, що про той дивний ящик. Не знала про нього одна Докія Бузиha. У неї якраз вигралась закваска, і вона, сховавшись до льоху, химерувала там. Про це якось довідався Савка. І вранці, коли загадував Докії на ланку, сказав їй ніби між іншим:

— А закваска, мабуть, Докіє, у тебе... теє... перестоялась трохи.

Бузиha аж бровою скинула.

— Яка закваска?

Савка навмисне оглядівся по сторонах, для більшого, значить, ефекту, і моргнув Докії.

— Ти, Лукіянівню, не крути. Учора сам по телевізору бачив, як ти в льоху горілку в бідон зливала.

Докія витріщилась на Савку, як теля на нову ворітницю:

— По якому телевізору?

ЗА СИНИМ ОКЕАНОМ

Подаємо уривок статті Л. Дмитерка „За синім океаном” (Літературна газета з. 34 (1651) за 26 квітня 1960 р.). В ньому автор з Києва дає вигерпну відповідь на питання що хвилювали декого тут: хто і нащо? Тут каламутити, сіяти зневіру в українські національні ідеали, а там, в Україні, помагати утверджувати малоросійство гезез обмосковлення большевицькою сугасністю.

Не знати скільки сотень примірників журналу з-за синього океану розповсюджується між носіями культури, літератури, науки і мистец-

— А по тому, що голова з району привіз. Там, брат, така штука: де хто що робить — все видно, як на долоні. Та ти сама сходи подивись.

Ледве діждалась Бузиha вечора. А коли смеркло, вона городами, щоб менше людей бачило, причимчикувала до колгоспної контори. Цього разу по телевізору була якраз передача для домогосподарок. Докія протислася наперед і вп'ялася очима в екран. Молода жінка на кухні готувала страви, і не тільки було видно на екрані різні чавунки та каструлі, а й кути, як смажиться сало. Бузиху це так вразило, що спершу вона забула, чого прийшла сюди. А коли пригадала слова Савки, їй аж волосся на голові піднялося: „Це ж отак люди й мене бачили, як я в льоху самогон гнала. А що, коли міліція!”

І, не дочекавшись кінця передачі, побігла Докія додому.

Павло не міг второпати, що це скоїлось з його жінкою. А Докія дістала з льоху „апаратуру” і заходилася поратись біля неї, доки від тої лишилися одні друзки. Потім витягла з-під печі сулію і вилила на гній весь до каплі самогон.

— Чи ти не сказилась, бува? — пробував зупинити Павло дружину.

Та Бузиha як гримне на нього:

— Мовчи хоч ти! І так мені життя немає. Вже й під землею від них не сховаєшся!

Другого дня, коли бригадир з'явився біля Докієного двору, Бузиha не вибігла, як раніше, лягати на поріг, а через вікно спитала Савку:

— А отой телевізор і хворість може бачити?

Савка хитро покрутив вуса:

— Усе він може... Ну, ти що, підеш сьогодні на ланку?

Докія аж образилась.

— А хіба я гірша за інших?!

Дніпро № 5, травень.

(На українском языкє)

Журнал „Днепр” № 5

Київ — 1960.

Хоз за самогонку й карають трьома роками в'язниці, проте, виробництво їй процвітає. З того можна багити дійсність в Україні.

тва в Україні для того, щоб переконувати їх, що і тут „сугасність українська” така, як і там — малоросійська.

Задум обрахований в пляні диференційованого наступу на еміграцію в большевицькому пляні боротьби з українським націоналізмом.

Ред.

Уривок

„Далеко за межами рідної землі, за Атлантичним океаном, у велетенському, кипучому, сповненому різючих соціальних контрастів Нью-Йорку живе й працює талановитий український письменник Юрій Миколайович Косач. Небіж великої Лесі Українки (син Миколи Петровича Косача), він в дитинстві потрапив за кордон, жив спочатку у Франції, а ось вже кільканадцять років — у Сполучених Штатах Америки. Творчість Косача плідна, складна, різноманітна. Він автор великих історичних романів і невеличких емоційно наснажених новел та віршів, якими відгукується на болючі теми американської сучасності.

Поетика Юрія Косача дуже своєрідна, часто-густо обтяжена тими ідейними та естетичними манівцями, якими блукав поет протягом багатьох років своєї молодості. Впливи різних модерністських та урбаністичних манер, таких модних у Західній Європі та Америці, помітні і на лексичі, і на ритміці його поетичних, ба й прозових творів. Полюблює поет літературні ремінісценції, що є наслідком не тільки данини моді, але й того прикрого факту, що його муза, відірвана від плідного ґрунту рідного краю, від живої народної мови, змушена певною мірою живитися книжковими джерелами. Та кризь усі ці нашарування у віршах Юрія Косача чітко і ясно бринять благододні настрої і мотиви високого світлого гуманізму, любові до людини, непохитної віри в майбутнє. Поет підіймає голос гніву й обурення проти нелюдської експлуатації, проти безправ'я людини праці, проти звірячих законів капіталістичного життя-буття. „Важко на квіття первинне лягає стопа капіталу”, — заявляє Косач у „Нью-йоркських елегіях”...

Юрій Косач — поет-громадянин не стоїть осторонь активного громадського життя. Читачі „Літературної газети” либонь пам'ятають його пристрасний лист, надісланий з-за океану на адресу Четвертого з'їзду письменників України. В щирих, схвилюваних рядках цього листа поет висловив рішучу зневіру у фальшивих ідеалах так званої „західної” культури, від усього серця привітавши успіхи та надбання культури соціалістичної.

Громадський голос Юрія Косача дедалі гучніше лунає на сторінках нового літературно-художнього та політично-громадського місячника „За синім океаном”, який з вересня минулого року почав виходити в Нью-Йорку...

Рішуче відкидаючи вигадки та інсинуації, твердо стоячи на ґрунті реальних явищ і фактів, новий журнал ставить за свою мету дати заокеанському читачеві правдиву картину української дійсності. „Україна сьогодні, — читасмо в редакційній статті другого но-

ПОСПІШІТЬ ПРИДБАТИ НОВУ БРОШУРУ!

Е. МАЛАНЮК: ILLUSTRISSIMUS DOMINUS MAZERA
— ТЛО І ПОСТАТЬ

ВИДАННЯ „ВІСНИК”

ЦІНА: 50 центів

мера, статті з промовистою назвою „За свободу думки і творчості”, — це не Малоросія позавчора, це не вчорашній П'ємонт, це не етнографічна провінція і не колонія царів та цісарів”. Далі в статті наводиться свідчення кореспондента західнонімецької газети „Франкфуртер алгемайнер Цейтунг”, який нещодавно побував на Україні. „Україна, — пише цей кореспондент, — стала однією з найбагатших і найбільш розвинених країн світу”. Такі змушені визнання буржуазних журналістів цілком природно сповнюють гордістю серця всіх українців і українок, де вони не жили б. Подібні факти викликають оскаженілу лють лише на смітнику українського буржуазного націоналізму, серед людей, які давно втратили і національну гордість, і людську гідність. Та є на чужині й великий прошарок українців, які, за відсутністю правдивої інформації, просто не знають і не уявляють собі, що робиться на Україні, якою багатою і щасливою зробилася їх рідна земля. Журнал „За синім океаном” саме й має на меті дати своїм читачам „від засніженої Канади до степів Аргентини, від передальпійських узгір'їв до далекої Австралії” таку інформацію, такі відомості, які проти-ставляли б правду — брехні, реальну дійсність — хи-мерним вигадкам. Це нелегке завдання. Але журнал вірить у свій успіх, тому що відчуває під собою міцну, непохитну підвалину...

Журнал „За синім океаном” широко знайомить читачів з літературно-мистецьким життям Радянської України. Уже в перших числах журналу вміщено статті про Олександра Довженка та Юрія Яновського, Олеся Гончара та Михайла Стельмаха, опубліковано поезії Павла Тичини, Максима Рильського, Володимира Сосюри, Андрія Малишка. Багато уваги приділяє часопис питанням театрального мистецтва, кіно, малярства. З глибоким знанням справи журнал виступає проти потворних явищ так званого абстрактного мистецтва. Інформаційні нотатки, кореспонденції, огляди, полемічні виступи пересипані в журналі цікавими висловлюваннями видатних діячів української та світової культури про різні сторони минулого й сучасного життя народу, проблеми етики, моралі, культури.

Розвіюючи морок націоналістичних наклепів та упереджень, відстоюючи благородну справу розвитку культури та гуманістичних ідеалів, редакція нового заокеанського українського журналу викриває і засуджує носіїв людиноненавистницьких прагнень, висловлюючи впевненість, що „не за горами сяйна мета — встановлення миру і дружнього співжиття народів, закріплення справжньо-людських взаємин на землі”.

Хочеться щиро привітати новий орган незалежної громадської думки за океаном та його головного редактора Юрія Косача з першими успіхами, побажати мужності і твердості в боротьбі за ті високі принципи, які оголосив журнал „За синім океаном” як своє політичне й моральне кредо.

Любомир ДМИТЕРКО.”

I. Хорольський

ШУКАЮТЬ ДОРІГ ДО НАЙДОРОЖЧОГО СКАРБУ

Чимало літератури видано в імперії до 250-ої річниці української трагедії під Полтавою, після якої Росії відкрилися дороги до „визволення Європи”. Книга „Полтава”, то збірник статей. Перечитуючи її, пригадалось Шевченкове:

Чого вони там шукають,
Що там схоронили старі батьки?
Якби то знайшли те,
Що там поховали,
Не плакали б діти,
Мати б не ридала.

За народним повір'ям в битві під Полтавою старі батьки схоронили найдорожчий скарб — волю України. Заховали її від ворога. І досі не знайдемо дороги до того найдорожчого скарбу. Шевченкова інтуїція натхнула вказати, що від того, чи знайдемо схоронене, залежить майбутнє. Знайдемо: не плакатимуть діти і не ридатимуть матері.

Силу захованого розуміє Москва і докладає всіх диявольських сил, щоб Україна не знайшла „того”, що схоронили батьки за Мазепи. Книга, що її видали дві академії, ставить своїм завданням насвітлити події під Полтавою так, як того вимагають сьогоднішні відносини Москви до окупованої України. В статтях, розміщених в книзі, насвітлюється питання руської стратегії, що мала, за твердженням Л. Г. Безкровного і Г. Ю. Гарбінського (автори статей) „більш міцні підвалини, як стратегія шведів”.

Багато місця приділено суспільно-політичним відносинам в Україні XVII і XVIII століть. Насвітлено їх так, що народ тільки й думає про те, щоб бути з Росією, а клята старшина (пани!) не хотіли його слухати і втягла його в московсько-українську війну. Це так нагадує Микитині байки, мовляв, американський народ хоче жити з нами в мирі, по-нашому, а підпалювачі війни стоять тому на перешкоді та ще й облутують доброго президента. Змінилося тло форми, масштаб дії, техніка, а тактика месіанізму московського лишилася. Правда, в ті часи, що їх насвітлює академія в книзі „Полтава”, він ще не був так озброєний і удосконалений, як нині.

Перемогу під Полтавою в книзі пояснюється наслідком розвитку руської економіки і геніяльної стратегії Петра, Меншікова і Шереметьєва. Це старі, заявлені штампи російської історіографії, яку перейняли більшовики в спадщину від царату. Про наслідки в Полтаві в книзі написано: „Полтавська перемога відіграла найважливішу роль в судбах (народів) Росії”. І далі говориться, про перемогу над сепаратизмом Мазепи, про „визволення Білорусії”, що теж прагнула

возз'єднатись з Росією і про „визволення народів Прибалтики та „приєднання їх до російської держави”.

**

На окрему увагу заслуговує стаття в збірнику „Події 1708—1709 рр. в насвітленні української дворянсько-буржуазної історіографії”. Автор її, А. І. Козаченко поставив своїм завданням „дослідити, як склалися націоналістична легенда про Мазепу і мазепинців... і розвінчати реакційну суть цієї легенди”. Поставлене завдання автор намагається довести протиставленням двох історіософічних концепцій — народньої і сепаратистичної”. „Народня, — пише автор, — в наші часи стала основою і для української історіографії”. Ця концепція в насвітленні історичних подій накидає думку, що Україна невід'ємна від Росії і ця невід'ємність впливає з інтересів народу. Зайво говорити, що це старий погляд російської історіографії в її боротьбі з українською історіографією, а нині більшовики тільки використовують його, в поборенні українського націоналізму. Та й сам автор признається, що советські історики переробляють історію України на імперський копил, щоб довести через 250 років, якої то шкоди міг завдати „зрадник Мазепа” з гуртом старшин, задумавши відірвати Україну від Росії” проти інтересів народу. Проте, як не силкується автор, документальних історичних даних на доведення цього немає. А розправитись з націоналістами треба, завдання поставлене. І автор вишукує окремі фрази з праць українських істориків, щоб на підставі їх представити великий задум Гетьмана, як „зраду народу”. Так треба, бо Мазепа, як „борець за свободу України”, як то подають історичні правдиві документи і описи, є небезпечним для імперії нині, а завтра тим більше.

Велику вагу приділено „Історії Русів”, яку автор називає „найвидатнішим твором цього напрямку” (сепаратистичного). Чому така увага цьому творові? „Історія Русів”, бачите „перебільшує розвиток зв'язків України з Швецією, доводить, що „відносини з Росією (України) загострилися уже при Богдані Хмельницькому”. А найголовніше те, що „Історія Русів доводить, що українці й руські зовсім різні, це окремі народи і цим, пише Козаченко, „автор Історії Русів клеветче на український народ”. Не може простити Академія, на партійних вчених якої опирається нинішня диктатура, авторові „Історії Русів” і того, що він показує, „як руські війська грабували народ на Україні”. А в деклярації Мазепи, в якій гетьман обіцяв, за допомогою Швеції, створити Українську Державу, оперту на „договорі і союзі”, укладені ще за Богдана Хмельницького, бачиться вимисел автора „Історії Русів”. Цілком зрозуміло, з погляду московської історіографії, бо Деклярація є блискучою програмою української самостійницької думки. Чого, на жаль, і досі не второпали в своєму примітивному усердді деякі політичні неукі на еміграції. Та й пробували теж засуджувати цю монументальну працю за її малоросійство — по-їхньому.

Нотатка на книгу: Академія Наук — ССРСР — Інститут Історії. Академія Наук УРСРСР — Інститут Історії. Полтава — в 250-ліття Полтавської битви. Збірник статей. Москва 1959, стор. 460.

Поборюючи і опрокидуючи націоналістичну історіографію, А. І. Козаченко слушно підкреслив, що „Історія Русів” стала підставою „української націоналістичної історіографії... Цей твір, пише він, став підважиною ідеалізації постаті Мазепи в українській історіографії” (стор. 330—331). Автор взявся заперечити це, але пороку не хватило. Навіть повисмикувані поодинокі речення з контексту думок Г. Граб’янки, П. І. Симоновського, М. І. Костомарова, А. М. Лазаревського, Бантиш-Каменського та інших не помагають уаргументувати „народну” історіографію, яку протиставляється сепаратизмові „Історії Русів”. Московська приповідка каже: „голь на видумку хитра”. І гола російська історіографія пробує рятуватись малоросійською хитрістю, мовляв, і Шевченко в творі „Іржавець” „насміхається над захватниками, радіє з їхньої поразки”. Наводиться текст під Шевченка:

Било время, добивали
Себе шведи славу.
Убегали с Мазепою
За Днестр із Полтави.
А за ними Гордиенко...

Так підробляє Козаченко на замовлення російської історіографії „Кобзаря”, в якому написано:

Наробили колись шведи
Великої слави
Утікали з Мазепою
В Бендери з Полтави.
А за ними й Гордієнко
Кошовий із Січі,
Веде своїх недобитків
Та плаче — ведучи.
Того плаче, що поради
Не подала мати,
Як пшениченьку покати,
Полтаву дістати?
Ой, пожали б якби були
Одностайно стали
Та з Фастівським полковником
Гетьмана еднали.
Не стреміли б списи в стрісі
У Петра, у свата,
Не втікали б із Хортиці
Славні небожата,
Не спиняв би їх Прилуцький
Полковник поганий...
Не плакала б Матір Божа
В Криму за Україну.

Коментарі для співставлення української правди у Шевченка з видуманою народною „історіографією” Академії зайві. Хіба що додати, як Шевченко, переробивши якого, Козаченко хоче підсилити голу московську історіографію, в „Іржавцеві” пише про другий день після перемоги:

От так ті воєводи
Петрові собаки,

Гвали, гризли... і здалека
Запорожці чули
Як дзвонили у Глухову
Гармати ревнули.
Як погнали у болото
Столицю робити,
Як плакали бо батькові
Голодні діти.

Прикривши Шевченкову правду про Мазепу московською видуманою каззонною історіографією, Козаченко пише, що „Тарас Григорович Шевченко виступив проти українських націоналістів. З цього почався новий етап в історіографії подій 1708—1709 років на Україні”. Так Москва перелицьовує, переробляє історичну правду про Полтаву, надіючись що через обмосковлення знайде „те”, що схоронили старі батьки під Полтавою.

Мазепинський рік минув. У нас було багато академій. І хочеться поставити питання нам: що зробили і робимо тут, щоб наблизити нас в цей рік до найміцнішого скарбу, захищеного батьками під Полтавою.

К. Н.

XI МІЖНАРОДНИ КОНГРЕС ІСТОРИКІВ В СТОКГОЛЬМІ

Про важливість участі наших вчених на Конгресі говорити зайво. Тому зайво, що Москва, надаючи Конгресові великого значення, так організувала участь істориків в ньому з імперії, що ні Київ, ні Львів, як центри української науки, здається не будуть активно заступлені. Та то й зрозуміло, адже українська історична наука в імперії, в рямцях якої існує УРСР, поставлена поза законом, — то „буржуазний націоналізм”. На українських вчених-істориків, що візьмуть участь в цьогорічному Конгресі, покладається велике завдання: стати в обороні вільної української науки. Дві доповіді затверджені на XI Конгрес: проф. О. Оглоблина „Проблема Другої Української Держави” (Переяслав-Полтава) і проф. М. Чубатого „Київська Русь та початок трьох східно-слов’янських націй”. Актуальність і проблемність цих доповідей очевидна, вони б’ють в тім’я московського централізму. І те, що наші наукові установи, зокрема проф. Чубатий, домоглися затвердження цих доповідей в програмі Конгресу, заслуговує признання.

Щоб роздобути потрібні кошти на подорож і публікації українських наукових матеріалів, створена окрема комісія. Треба думати і надіятись, що, розуміючи важливість завдань вчених, які братимуть участь у Конгресі і українських публікацій в матеріалах Конгресу, українці щедро відгукнуться на заклик Комісії і своїми внесками уможливлять нашим вченим стати в обороні української правди.

ТОМУ

(ДО ПИТАННЯ „ЧОМУ?“)

В третьому числі „Вісника“ за місяць березень 1960 року, в рубриці „Різне“, було поміщено замітку під заголовком „Чому?“ Редактор „Вісника“, наводячи уривок „відкритого листа“ Федора Ємця до Комітету Українців Канади, вжив відносно автора листа вислови, які свідчать про його позитивне трактування листа чи „аргументів“ там наведених і в той спосіб авторитетом свого журналу і своїм особистим, як редактор, міг створити обставини, що голос Федора Ємця поважні читачі „Вісника“ могли потрактувати серйозно.

Відкликаюся на слова, що починаються опінією про автора листа: „В газеті „Америка“ за 23 лютого ц. р. надруковано цікавого фахового листа відомого нашого скульптора проф. Ф. Ємця... Цей запит „Чому?“ кінчиться апелем: „Запити речеві і аргументовані і на оті авторіві „чому“ президія КЖК-у і комісія, яка схвалювала проєкт, мотивуючи тим, що не було з чого вибирати, мусить дати відповідь“. (Підкреслення — Б. С.).

Саме ці позитивні вислови редактора „Вісника“, а не лист Ф. Ємця, змушує підписаного, як члена журі — „комісії“ відповідати на питання „Чому?“.

Помінаючи непристойний тон листа Федора Ємця і несерйозність, яка полягає в тому, що автор в „процесі“ поміж собою і журі сам стає суддею і вирішує, що по його стороні фаховість і авторитетність, а по стороні журі повний брак цих прикмет. Вже такий стан автора листа і форма писання та осуду його колеги — учасника конкурсу — М. Дарагана (цікавих спрямовую до повного тексту листа в „Амерніці“) звільняє кожну людину, що шанує свою гідність, ставати до дискусії з „професором“. Є, однак, люди, що не мають спромоги чи умов витворити власний погляд і, не маючи кращих, об'єктивних „інформацій“ про конкурс на пам'ятник Т. Шевченкові, користають з „інформацій“ особливо зацікавлених учасників конкурсу. Щоб не ширилось непорозуміння, почуваю себе зобов'язаним дещо вяснити:

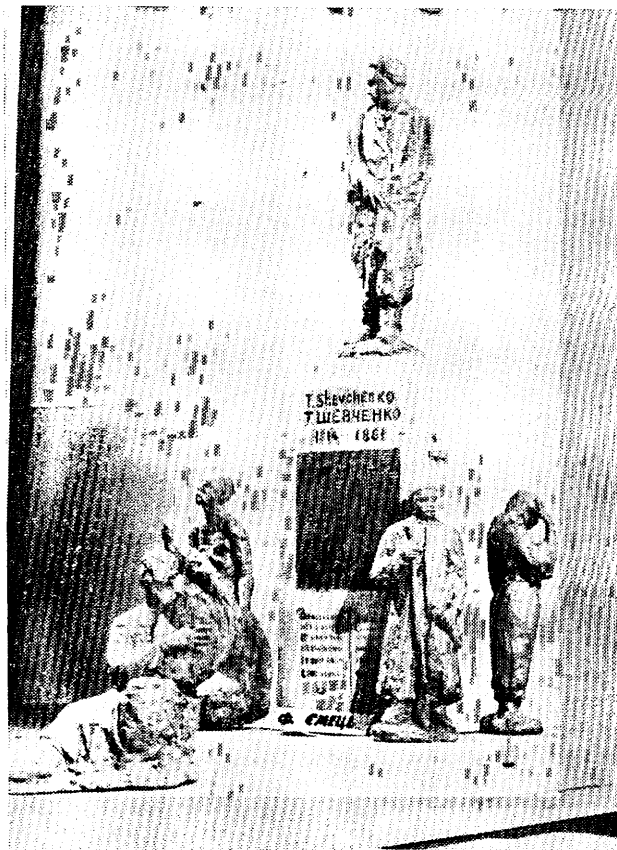
1) Як член журі я не повинен був, не знав і не хотів знати, хто був автором будь-якого з проєктів пам'ятника прийнятих на розгляд журі аж до відкриття адрес проєктодавців після оголошення вислідів конкурсу.

2) Як член журі не відповідаю за факт, стверджений Ф. Ємцем, і я з ним погоджуюся, що до розгляду журі було допущено поруч проєктів, виконаних на мистецькому рівні, також і проєкти дилетантів чи аматорів.

3) Розглядаючи проєкти, я не потребував ніяких інформацій про світогляд, погляди, і розуміння Шевченка проєктодавцями, крім вислідів їх творчого процесу, і тому мені нічого не говорять цілі маніфести в формі газетних статей учасників конкурсу (в тому ж і Ф. Ємця, як би він гарно не писав), ані їхні професійні дипломи (в тому й Ф. Ємця, який би він „професор“ не був), а тільки і виключно овочі їх світогляду, таланту і досвіду — як мистців, себто вислів

їх світогляду формами виключно мистецькими, чи просто — творами.

4) Приєднуючись тисячу разів до здорової критики про потребу виявлення в постаті Шевченка його духової величі, тисячу разів відкидаю намагання, щоб заради самої інтенції і доброї волі просовувати вияви дилетантизму і нецтва у проєктах, що з такої причини були відкинуті.

5) Змушений запитом „Вісника“ „Чому?“ дати вяснення, чому журі вибрало проєкт М. Дарагана, а не проєкт Ф. Ємця, пояснюю своє рішення як член журі так: Дараган свій задум і розуміння Шевченка здійснив мистецькими формами найглибше і відповів найбільш задовільно вимогам архітектури пам'ятника. Він має всі кваліфікації дати твір, що може не лише відтворити постать Тараса Шевченка, але репрезентувати українське образотворче мистецтво. Йому із цих мотивів припоручено працювати над черговим проєктом. Проєкт Ф. Ємця, який зображує постать Т. Шевченка в молодому віці і в стоячій позі, мимо цих „позитивів“ має всі ті „прикмети“, що їх він незаслужено приписує М. Дараганові. Кермуючись, власне, тими самими тенденціями й змісту й форми майбутнього пам'ятника, що їх хотів би розв'язати Ф. Ємець в газеті, а на конкурсі не вив'язався, я, не дивлячись чи візія

I. Вовзук

ЧИ НЕ ПОРА Б ПЕРЕДУМАТИ?

(Репліка Панові В. Лисому)

Довгеньку статтю втяв В. Лисий у „Вільній Україні” число 26 ц. р. На автора так вплинула смерть С. Бандери, що він вирішив розправитись з діяльністю українського націоналізму в статті „Думки з приводу смерті С. Бандери”. Є думки і „думки”. Про одні із них наш народ говорить: „голос як сурмонька, та чортова думонька”. Свою пісню ненависти автор грає на очеретяній дудочці.

„З приводу”... багато писала московська преса, а як виписалися, то влаштували показовий процес у Москві, а потім і в Східньому Берліні. На острах ворогам. Засуджували Оберлендера, а судили український націоналізм. Зі Львова навіть привезли якихось двоногих цуциків, що скавуліли про жорстокості не німецького гестапо, а українців. Робили це, очевидно, для того, щоб послабити націоналістичне наставлення народу, який і під поліційним пресом, не зважаючи на московську тарабанщину, не кориться, а зерна, засіяні націоналізмом, проростають, вибиваються з-під імперського процесу, тиснуть на московські окупаційні обручі. За те судили, судять там націоналізм.

В. Лисий теж чомусь здумав судити націоналізм з своїх „думках”. За що? Не подобається, бачите, авторів революційна діяльність. Він її вважає сьогодні, з

Шевченка Дарагана покривається з моєю, голосував за проектом М. Дарагана, який своє завдання виконав і має спроможність, заслухавши поглядів і думок і завважень голосів критики, в тім і Ф. Ємця, краще їх висловити, чим вони це могли б зробити всі разом.

6) Щоб не бути голословним, залучую фотографічну відбитку проекту пам'ятника Ф. Ємця, надісланого ним на конкурс і до розгляду журі, що мав би мати всі „прикмети”, про які пише Ф. Ємець у „відкритому листі” до КУК-у. Шануючи постать нашого геніального Шевченка, відмовляю собі приємності шукати порівнянь для тієї статуетки чи групи статуеток, що мали б символізувати чи зображувати Т. Шевченка. Хай читачі, порівнявши слова з ділами Ф. Ємця, пізнають не лише причини чому журі відкинуло праєкт „професора”, але хай зрозуміють причини і мотиви „відкритого листа”, його культуру і мораль.

Богдан Стебельський, член журі

Замітка ред. Б. Стебельського, яку вміщено „в цілому і без змін”, дає відповідь на питання „Чому?”, поставлене в березневому числі „Вісника”, де було передруковано уривок з листа до газети „Америка”, за підписом проф. Ф. Ємця. Вміщуючи той уривок, редакція журналу не займала жадного становища до суті справи: ні позитивного, як здалося ред. Б. Стебельському, ні негативного. Відповідь ред. Б. Стебельського і фото з проекту пам'ятника, надісланого проф. Ф. Ємцем на конкурс, дають вичерпну відповідь на запити автора проекту в його листі до Редакції „Америки”.

Ред.

Америки, непотрібною, а то й шкідливою. Чому? На його думку „По визвольних змаганнях український народ в межах Польщі виказав, пише В. Лисий, таку подивугідну політичну зрілість, такий спротив (резистанс) польській окупаційній владі, що його не потрібно було революціонізувати”. Отже, подивугідна зрілість... „в межах”. А поза межами?!

Д. Донцов, якого не поминув автор і цього разу, багато сил і енергії поклав на викорінювання провансальства в земляків, а скільки його ще лишилося, коли ми думаємо категоріями „в межах”. Шкода, бо від провінційного політичного думання, до політичної зрілості — дистанція преогромна. Про свою політичну зрілість В. Лисий найкраще говорить твердячи, що „Нація це абстракт”. Навіть незручно якось вияснювати такому досвідченому політикові, яким себе вважає автор, що то не абстракт, а така реальність. Вже 100 років тому геніальний Шевченко так повно, образowo визначив те в поетичному слові: „Мертві, живі і ненароджені”. Не дійшло. Шкода, нічого не лишається, як ляяти націоналізм за те, що він, як висловився польський прокуратор на судовому процесі проти п'яти учасників Віденського конгресу своїми революційними ділами, динамізував 45 мільйонів українців, переборюючи провінціалізм і кон'юнктурність тих, що вели націю абстрактними манівцями.

У 1960 році В. Лисий вважає, що „політика поневоленого народу є політикою „можливого” і тільки така є доцільною”. Не боротись, боронь Боже, а жити і в міру можливого потроху щось осягати, що дозволять. Що на це сказати авторові? Старицька-Черняхівська в етюді „Останній сніп” поетично оформила програму малоросійства в образі Семена Нецадима, який говорить:

„Скоритися, не битися марно, а
Вбиватися в колодочки помалу,
Щоб задніх нам не пасти тут. Так, так,
Бо на чимусь возі, кажуть, ідеш —
Того й пісню співай”.

Програма, що її „преподносить” В. Лисий, так нагадує малоросійську програму Семена Нецадима. Прикро, що склероз старечий не дає змоги людям, які носять вивіску демократії, переступити партійні перетинки, позбутися старих плетив і, шануючи думку інших, виробляти спільне національне добро в боротьбі з ворогом. Думаючи над помилками Покійного, В. Лисий шкодує, що націоналісти й інші не можуть ніяк погодитися з тим, „якою незначною порохинкою в світі є наша еміграція та прийти до переконання, як дуже мало в всесвітнім укладі суперечних сил ми можемо вдіяти на еміграції для добра українського народу на Рідних Землях”. Цими словами автор повчає як треба нам вести себе за програмою малоросійства, лаючи націоналістів, що вони її не хочуть сприйняти. І, як виходить з написаного, в згаданій статті, то така програма є реальною програмою „думаючих демократів”. Може вона і є добра для них, а для України ні. І цілком природньо, що націоналісти відкинули і відкидають її, а ідуть своїм шляхом праці і боротьби, бо він

є найреальніший, щоб допомогти Україні цілій, а не лише „в межах”, визволитись.

Націоналісти не творять своєї держави на чужині, як то пише В. Лисий, а працюють в спільноті змагаються, щоб вона уодноставилася себе тут на боротьбу з ворогом української волі. Не конкурують націоналісти і з ДЦ, програму якого боронить В. Лисий, бо той центр на горі сам з собою конкурує. І це знає автор з останнього „проголошення” „більшості” в Національній Раді, що визнали шкідливу роботу голови свого уряду і висловили йому недовіря, як той їхав вдруге до США. Націоналісти боліють, що таке в нас діється. А чому воно так є, нехай скаже автор статті „Думок з приводу”. Радимо йому передумати, може тоді він уяснить, чому по жертви на Визвольний Фонд „перевищують суми, зібрані на ДЦ, УККА і КУК разом”, як написав у згаданій статті В. Лисий. Нам здається, що оті суми, по-комбедівському обчислені, і стали приводом напастливої статті, а не те, про що написав автор у заголовку. Відносно фондів можна відповісти українською приповідкою: „на чужий коровай очей не поривай”. В кінці репліки хочеться поставити авторові запит: неже Ви, пане Лисий, думаєте, що з отакою „програмою”, як ото ви виклали в своїх думках, можна щось будувати? Ми думаємо, що ні, вони так задані, що й для деструкції не годяться.

РІЗНЕ

К. Н.

ГОТУЄТЬСЯ ГОЛОСНИЙ СУД

В Ізраїлі йде приспішена праця над підготовкою показового процесу, над гестапівським катом Айхманом, під керівництвом якого вимордувано кілька мільйонів жидів. Процес мов би має ознайомити жидівську мольдь з тим, як гітлерівський уряд мордував жидів. Триватиме він, либонь, кілька місяців, а дехто думає, що й рік.

Ката Айхмана знайдено в Аргентині, де жив і працював в технічній фірмі. Хто такий цей кат? Одні говорять, що він австрієць, другі, що німець, а дехто вважає його за жиди, народженого в Палестині. Приїхав він до Німеччини в 1930 р. і зробився великим гітлерівським прибічником. Після початку Другої Світової Війни, Айхман став найближчим співробітником Гімлера в переведенні дикої розправи з жидами. Як і де схоплено ката, ізраїльський уряд довго тримав у таємниці. Є припущення, що доставлено його з Аргентини на ізраїльському підводному човні, якого без слідів розшукували в аргентинських водах за участю і американських експертів.

На першому допиті кат признався, що він є Адольф Айхман. Суд підготовляється на середину липня, але виникли деякі неузгідності правового порядку. Підсудного, що не є громадянином Ізраїлю, арештовано на території чужої держави і без відома її уряду. Деякі дипломати вказували ізраїльському урядові на порушення міжнародного права, але уряд ці завваги відкинув, посилаючись на закон Ізраїля з 1950 р., що надає право виносити вирок смерті нацистським зло-

чинцям. Одно забувається, що тоді, як діяв цей кат, ізраїльської держави ще не було. Чи вичерпує урядове посилення на закон з 1950 р. всі суперечності з міжнародним правом, якщо воно взагалі існує? Нам здається, що ні. І друге, чи зневажаючи засади міжнародного права, не дається підстав до розбишацьких дій викрадання людей агентами Кремля? Немає сумніву, що кат має понести належну кару, але чи потрібний на це показовий процес, як то зауважують і стримані жиди, боячись, що такий процес викличе багато такого, що краще б його не показувати і цим розбурхає людські пристрасті, яких і без того не бракує в світі, то інша річ. Ми такої думки, що показові суди на велику скалку не скріплюють підвалин людського ладу, а радше розгойдують їх. З гучного Нюрнберзького процесу скористались найбільше більшовики.

P. S.: Як число друкувалось, ізраїльський уряд, відповідаючи на протест Аргентини, повідомив, що кат ще 1 травня видав підписку, „що він добровільно виїхав до Ізраїля, щоб стати перед компетентним судом”. Буває, що й ведмідь літає, коли „правосуддя” помагає.

3 ХРОНІКИ ВІДДІЛІВ ЗА ТРАВЕНЬ

● В Ньюарку, Нью Йорку, Філадельфії, Гартфордї, Пітсбургу, Пасейку, Джерзі Сіті, Дітроїті, Сиракузах, Бофало, Чикаго, Трентоні, Рочестері, Балтимор, Байон і Картерет між 22 травня і 5 червня Відділи ООЧСУ з ОВФ організували Свято Героїв. В Клівленді свято урядили комбатантські організації. Американська преса, подаючи вістки про свята, присвятила увагу українській визвольній боротьбі.

● В урочистостях посвячення прапору Вінгемптонського Відділу разом з українською громадою взяли участь представники уряду і преси. В місцевій пресі з нагоди свята вміщено матеріяли про змагання України за державну волю.

● Відділи ООЧСУ: Чикаго, Дітройт, Бофало, Клівленд, Пітсбург та Відділи ньюйоркської метрополітальної округи разом з національними організаціями підготовляють в тиждень поневолених націй національні маніфестації.

● 27 травня в Нью Йорку відбулась конференція голів і представників Відділів ООЧСУ.

БІБЛІОГРАФІЯ

Леонід Мосендз — Останній Пророк. Видано Діловим Комітетом для видання творів Л. Мосендза в Торонто. Літературна редакція і вступна стаття Богдана Кравцева. Пояснення д-ра Юрія Гереча. Графічне оформлення М. Левицького. Стор. 456.

Велике діло зробив Комітет, очолений інженером Арсеном Ф. Шумовським, видавши останній твір Л. Мосендза — „вояка, науковця, поета і прозаїка”. В романі автор задумав дати відповідь на питання, які терзали його питливий ум науковця і поета. Не даючи літературної оцінки творові, хочеться підкреслити, що автор, володіючи науковою методою, простудіював і то ґрунтовно матеріяли, на яких написано твір. Солідність і наполегливість в праці, що поєднувались у покійного Мосендза з великою талановитістю є при-

таманним для автора, що вважав мірилом речей — людину.

В листі до Шумовських з 15 березня 1948 р. Покійний писав: „Перед роками снився мені сон: був я на небі, на широкій хмарі й під темним, зоряним небом і ангел показував мені будинки. А в одному була вітрина за склом і там стояли на гарних підставцях блискучі діаманти. Вачу їх. „Це народи світу”, сказав ангел. „А де ж Україна?” — запитав я. „Ось”, — і показав мені на сьомий зряду діамант. Не був він великий, як ті перед ним, але стрункий і блискучий, наче готична вежа... І досі пам'ятаю, досі відчуваю, як той трепет”. За те, щоб сон став дійсністю на землі, працював, боровся і творив Покійний.

*****

(Продовження з 2-ої стор. обкладинки)

\$ 1.50 — Д. Лубин.

По \$ 1.00: К. Іваненко, І. Хома, І. Микіліта, Андрушишин, І. Пахульський, Ф. Ткач, А. Ризук, Ф. Матвіїв, П. Кузьмич, Д. Захарків, Ю. Гачес, Г. Маргулес, О. Ярема, Д. Ленгинський, С. Лушак, Р. Зварич, В. Катинка, С. Піскор, Г. Федак, Н. Борута, О. Рокосовський, Г. Губач, К. Волошин, С. Стек, Д. Пузик, Д. Буряк, В. Березовський, І. Врила, В. Бриняк.

Листа ч. 33. Збірщик Укр. Спорт. Клюб — \$ 33.00.

\$ 10.00 — М. Ховалко.

По \$ 5.00: В. Зазулькевич, І. Захарчук.

По \$ 2.00: М. Жеганський, М. Дячишин.

По \$ 1.00: Е. Лисняк, О. Кудрик, Я. Ярема, П. Григорович, Т. Гошко, В. Кульба, М. Надбережний, В. Костик, І. Дуб.

БОФФАЛО, Н. П.

Листа ч. 805. Збірщик Олекса Кулик — \$180.00.

По \$10.00: Р. Багнюк, М. Лисак, М. Телюк, П. Дервянко, П. Бурда, С. Вуйцік, І. Шевчук, І. Салак, М. Пелих, М. Боднарник, О. Чіп, В. Цигинка, В. Пих, Р. Каспрік, Михайлига Плечій, С. Шипилявий.

По \$5.00: В. Уляк, Всч. о. Дек. Вояковський, П. Саржинський, П. Бурда, І. Шевчук, В. Пристайко.

Листа ч. 776. Збірщик Е. Луковський — \$205.00.

По \$50.00: Е. Луковський, В. Мороз.

По \$25.00: П. Вендина, М. Вар, М. Пальцан.

По \$10.00: М. Вар (на пам'ятник), С. Бойко.

По \$5.00: І. Качмарчик, В. Мітрінга.

Листа ч. 804. Збірщик Кулик Олекса — \$160.00.

По \$25.00: Блендоногий—Мандзій, А. Вішка.

\$20.00 — Іван Дроздовський.

По \$5.00: Д. Принь, С. Хомин, А. Динека, Д. Дранка, Д. Ганущак, І. Конопій, І. Кордупель, В. Дусанівський, М. Макогін, В. Смолінський, Т. Наливайко, о. А. Стасюк, О. Потюк, М. Михайлів, В. Мельник, О. Павшик, Микола Макогін.

\$3.00 — В. Панкевич.

\$2.00 — П. Бобенчук.

Листа ч. 814. Збірщик Ангеля Потоцька — \$122.00.

По \$25.00: А. Потоцька, Г. Костів, Н. Н. Андрей С.

\$10.00 — П. Данисевич.

По \$5.00: М. Фарима, Е. Шуманська.

\$2.00 — М. Козар.

Листа ч. 813. Збірщик Д. Пітулай — \$85.00.

\$25.00 — Д. Пітулай.

По \$10.00: С. Мандзій, М. Катрій.

По \$5.00: В. Шавінський, М. Тарабан, С. Шиманський, М. Медвідь, П. Баранюк, І. Копчак, Е. П.

\$3.00 — І. Миронюк.

По \$1.00: І. Щерба, Ю. Бурій.

Листа ч. 800. Збірщик Д. Крупа — \$84.00.

По \$25.00: Д. Крупа, В. Михальчук.

\$10.00 — О. Папіш.

По \$5.00: С. Кокотайло, В. Вільчинський, І. Матвішин, М. Притула.

По \$2.00: пані Х. Макогін, М. Макогін.

Листа ч. 806. Збірщик Олекса Кулик — \$245.00.

По \$25.00: О. Кулик, О. Була, М. Данило, М. Юрків, П. Перцак, І. Сало, Зеновія Мосійчук, Е. Романишин, В. Васин.

\$20.00 — Ярослав Чекота.

Листа ч. 799. Збірщик Орест Долинюк — \$60.00.

\$25.00 — Віра Васишин на ВФ ім. сл. п. С. Бандери.

\$15.00 — Родина Долинюків.

По \$10.00: П-ство Ірина і Юрій Чучман, па-ство Люба і М. Броніці.

Листа ч. 815. Збірщик Степан Горганюк — \$60.00.

По \$10.00: С. Горганюк, П. Ковалик, П. Козак, В. Демків.

По \$5.00: А. Крих, О. Кочут, В. Левицький, М. Корецький.

Листа ч. 812. Збірщик Василь Середюк — \$82.00.

\$25.00 — В. Середюк.

\$20.00 — М. Скробала.

По \$10.00: М. Несторук, І. Дашкевич.

\$7.00 — І. Грега.

По \$5.00: М. Несторук, Лімон Чаратко.

ЕЛМАЙРА, Н. П.

Листа ч. 765 і 766. Збірщики: Григорій Гриньків і Микола Магера — \$145.00.

\$30.00 — Микола Магера.

\$25.00 — Степан Шевчук.

По \$10.00: І. Куртяк, М. Ференц, В. Салига, Г. Гринків.

По \$5.00: В. Петрик, П. Кремель, П. Климовський, П. Романишин, В. Костів, М. Довжницький, І. Ващишин, О. Жилівський, І. Гордійчук, М. Шабан.

СИРАКЮЗИ, Н. П.

Збірку перевели 26-ий Відділ ООЧСУ та Осередок СУМА ім. Базар — \$1.028.50.

По \$25.00: К. П., І. Ш., О. М., П. Б., Я. Т., П. Т., П. П., В. Ж., Т. І., М. З., С. Г., М. П., В. Г., Т. Ш., М. М., В. Ф., І. К., М. Г.

По \$15.00: Г. С., М. П., Т. Г.

По \$10.00: Г. В., Л. Г., М. Л., В. В., С. Ж., М. В., О. П., М. С., М. Б., Я. Л., Т. Л., В. Р., І. К., П. М., А. Д., Т. Я., С. К., Г. К., Я. Д., Д. М., М. В., В. М.

По \$5.00: В. В., Ю. К., І. П., Г. П., В. Г., Е. Т., О. Р., В. Н., І. П., М. К., Д. О., М. Ш., В. С., І. Т., В. І., В. М., І. Г., М. Г., І. М., В. Д., І. Л., П. Л., Е. М., І. Г., М. Г., П. Р., С. Ш., П. С., Ю. К., М. П., М. Г., Г. К., Т. Р., В. В., В. В., П. Г., П. О., С. Д., О. В.,

М. Л., І. П., Р. Ш., Е. Г., Д. П., Т. Ф., С. Р., С. Л.,
І. В., І. Щ., М. К., М. Р.

\$4.00 — О. Г.

По \$3.00: М. П., І. В., С. С., В. Н., М. П.

По \$2.00: С. Ф., М. В., П. Г., В. Л., І. Р., Е. М., О. Н.,
О. Г., Г. Н., С. М., Т. В., М. В., І. К., І. П.

По \$1.00: М. Н., М. К., В. П., Д. В., М. І., О. Ш.,
В. П., М. Д., С. С., А. Г., В. К.

\$0.50 — І. З.

РОЧЕСТЕР, Н. Н.

Листа ч. 721. Збірщик М. Вовкович — \$70.00.

По \$25.00: М. Вовкович, І. Тороус.

\$15.00 — Р. Филипп.

\$5.00 — М. Посіко.

Листа ч. 722. Збірщик М. Ворона — \$42.00.

По \$10.00: П. Бездух, Т. Коваль.

По \$5.00: С. Ігнатюк, Понич.

\$3.00 — С. Дзінко.

По \$2.00: М. Дек, М. В., В. Білик, Шевчук.

\$1.00 — П. Оплан.

Листа ч. 724. Збірщик Несторович — \$53.00.

\$25.00 — Д. Глушко.

\$15.00 — З. Масловський.

\$5.00 — Ю. Приймак.

\$3.00 — Повх.

По \$2.00: І. Новосядло, Д. Марголіч.

\$1.00 — І. Шеремета.

Листа ч. 725. Збірщик І. Шурина — \$150.00.

По \$25.00: І. Рйопка, В. Шурина, Укр. Вест Сайд
Клуб.

\$20.00 — Д. Рудий.

\$15.00 — В. Чорненький.

По \$10.00: В. Герболака, Ю. Бурлака, В. Кучмій, І.
Лопатка.

Листа ч. 727. Збірщик П. Куций — \$99.00.

По \$25.00: І. Костів, П. Куций.

По \$10.00: А. Ільчишин, В. Сухоцький, О. Сабатович.

По \$5.00: В. Спільник, О. Ривак.

По \$2.00: П. Корнило, Т. Фалат, І. Мороз, С. Сип-
ливий.

\$1.00 — В. Дяченко.

Листа ч. 728. Збірщик П. Стрижаченко — \$57.00.

\$25.00 — І. Целюх.

\$15.00 — Лучканич.

\$10.00 — А. Фолосевич.

\$5.00 — М. Кукурудза.

\$2.00 — О. Гриник.

Листа ч. 729. Збірщик І. Шурина — \$138.00.

\$25.00 — І. Шурина.

\$10.00 — А. Кузяк.

По \$5.00: М. Куцак, М. Юр, І. Мазурик, М. Пудлик,
В. Поліщук, А. Фалат, П. Добуш, А. Хміль, І. Прийм-
мак, О. Войко, М. Мига, В. Попович, С. Рудий, І. Шев-
чук, С. Приймак, П. Твердохліб, В. Головка.

По \$2.00: Дяків, Т. Олексин, Т. Рінаш, Я. Корда, І.
Проць, І. Мойсей.

По \$1.00: Р. Струк, І. Цап, А. Карюк, А. Чаморник,
М. Шавяк, Н. Н.

Листа ч. 730. Збірщик М. Гудзоватий — \$80.00.

По \$25.00: М. Гудзоватий, М. Булкот, Я. Кравчук.

\$5.00 — Т. Бабюк.

Листа ч. 731. Збірщик В. Когут — \$68.00.

\$25.00 — В. Когут.

\$10.00 — С. Чолан.

По \$5.00: А. Дрогомирецька, М. Пилипак, М. Бодна-
рук, М. Масловський, А. М. Пічак, Д. Мартинович —
Максимів.

\$2.00 — І. Заяць.

\$1.00 — В. Димянів.

Листа ч. 732. Збірщик М. Вілоус — \$135.00.

По \$25.00: Т. Чернопиский, В. Губка, М. Вілоус, М.
Гриник.

По \$10.00: С. Бродик, О. Атаманчук.

По \$5.00: В. Сидор, О. Юрчинський, М. Савицький.

Листа ч. 733. Збірщик І. Лялюк — \$101.00.

\$25.00 — Л. Захарків.

\$20.00 — П. Левко.

По \$10.00: І. Лялюк, І. Кволик, М. Зінчин.

По \$5.00: М. Верхола, С. Мартинюк, А. Кисіль.

\$3.00 — А. Притискач.

По \$2.00: І. Кірчей, Д. Мельник, В. Гудз, Г. Чер-
кавський.

Листа ч. 734. Збірщик В. Хмільяр — \$100.00.

По \$25.00: В. Хмільяр, А. Василів.

\$20.00 — О. Гриняк.

По \$10.00: П. Заблоцький, І. Маркус.

По \$5.00: О. Горбусь, І. Харчук.

Листа ч. 736. Збірщик П. Яковина — \$245.00.

По \$25.00: П. Яковина, М. Довгенко, М. Крупа, М.
Жук.

По \$20.00: І. Булавинець, С. Меленевич.

По \$15.00: В. Зборовський, В. Матіів.

По \$10.00: М. Лилак, В. Галуцький, М. Ярош, О.
Джус.

По \$5.00: М. Колодій, Я. Котлярчук, П. Бочаров, М.
Макусій, В. Воднарук, В. Легун, С. Буган.

Листа ч. 737. Збірщик М. Вавус — \$62.00.

\$25.00 — М. Вавус.

По \$10.00: Т. Кахникевич, П. Бучинський.

По \$5.00: П. Мига, М. Благий.

\$3.00 — Г. Гайдучок.

По \$2.00: О. Джус, О. Данилів.

Листа ч. 738. Збірщик І. Рйопка — \$102.00.

По \$25.00: І. Рйопка, Р. Шереліс.

По \$10.00: Стецура, І. Кидра.

\$6.00 — І. Вольський.

По \$5.00: І. Кучма, О. Соробей, М. Єйна, М. Єйна.

\$3.00 — Р. Мельник.

\$2.00 — О. Кошнір.

\$1.00 — О. Павлишин.

Листа ч. 739. Збірщик Бездух — \$385.00.

\$100.00 — Український Дім, 334 Гадсон евеню.

\$50.00 — Я. К.

По \$25.00: Бездух, Т. Лесик, В. Плотос, М. Федорук,
М. Дутка, Л. Несторович, В. Гулкевич, П. Час.

По \$10.00: П. Данилишин, В. Крамар, С. Король.

\$5.00 — Ю. Цибуляк.

Листа ч. 740. Збірщик М. Велей — \$42.00.

\$20.00 — М. Велей.

По \$5.00: І. Водак, В. Гудзеляк.

\$3.00 — В. Хома.

ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ ЩИРЕ СПАСИБИ!

(Продовження виказу в наступному числі)

У виданні
Організації Оборони Чотирьох Свобід України
 та
Ліги Визволення України
 вийшов 170 том Записок Наукового Товариства
 ім. Шевченка

О. ОГЛОБЛИН
ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА
ТА ЙОГО ДОБА

Монографія на 410 сторінок з 10 розділів
 — це синтеза наукової праці автора про-
 тягом кількох десятиліть над „добою ма-
 зепинського ренесансу”.

Книга в твердій оправі (емітація шкіри)
 з золотим відбитком на обкладинці.

Ціна книги — з пересилкою — \$ 6.00
ПРИДБАЮЧИ КНИГУ, ПОМАГАЄТЕ
ШИРИТИ ПРАВДУ ПРО УКРАЇНУ В СВІТІ!

Замовлення приймає:
V I S N Y K
 P. O. Box 304, Cooper Station,
 New York 3, N. Y.

Коли хочете вигідно і за приступну ціну
 відпочити серед лісів, на соняшній поляні
 — над чудовою гірською річкою, з пре-
 красним купанням — виїздіть до

SHADY MAPLES
SUMMER RESORT
 LEXINGTON, N. Y., PO BOX 126
 Tel.: Lexington 2471,
 або
 New York YUkon 2-2233

Власники відпочинкової оселі
НІНА І КИРИЛО ПИЛЬ
 гарантують дбайливу обслугову
 і здорові домашні страви.

НЕМАЄ УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ
БЕЗ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГОЗБІРНИ!
НЕМА УКРАЇНСЬКОЇ КНИГОЗБІРНИ
БЕЗ ВИДАНЬ ООЧСУ:

Ціна в дол.

Е. Маланюк: Illustrissimus Dominus Mazepa — тло і постать, 32 стор.	0.50
✦ Історія Русів, 346 стор., тв. оправка	3.00
Д. Донцов: Підстави нашої політики, 210 стор., тверда оправка	2.75
Д. Донцов: Правда прадідів великих, 95 стор.	0.50
Д. Донцов: Поемка вогняних меж — Олена Теліга, 93 стор.	0.50
О. Оглоблин: Гетьман Іван Мазепа та його доба 410 сторінок	6.00
О. Оглоблин: Думки про Хмельниччину	1.00
О. Оглоблин: Українсько-московська угода 1854 р., 100 стор.	0.50
О. Оглоблин: Хмельниччина і Українська державність, 24 стор.	0.25
Е. Маланюк: Малоросійство, 36 стор.	0.50
Е. Маланюк: До проблеми більшовизму, 82 стор.	1.00
Е. Маланюк: Нариси з історії нашої культури, 80 стор.	0.50
Е. Маланюк: Остання весна — поезії, 104 стор.	1.50
Правда про Росію — за Астольфом де Кюстіном опрацював О. Мирчанський	2.00
А. Княжинський: На дні СССР, 232 стор.	2.75
У. Самчук: Чого не гоїть огонь. Роман. — 288 стор.	3.75
Ф. Одрач: Щебетун — повість, 294 стор.	2.50
Т. Ерем: Советський акваріум, 142 стор.	0.50
Л. Старицька-Черняхівська: Іван Мазепа, стор. 154	1.25
Л. Старицька-Черняхівська: Останній сніп, 44 сторінки	0.50
М. Щербак: Багаття — лірика, 64 стор.	0.75
М. Щербак: Шлях у вічність, поема, 29 стор.	0.25
В. Гришко: Панславизм в советській історіографії і політиці, 37 стор.	0.25
П. Мірчук: З мого духа печаттю (у 25-ліття ОУН., 30 стор.	0.25
В. Кравців: Людина і воляк (сл. п. Р. Шухевича-Чупринки), 31 стор.	0.25
Е. Ляхович: Перевірка наших позицій, 15 стор.	0.15
В. Січинський: Крим, істор. нарис, 31 стор.	0.25
РІЧНИКИ „ВІСНИКА” за 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958 і 1959 роки в гарній полотняній оправі з золотими витисками	5.00

ХІ ЗУСТРІЧ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ І США

В НЕДІЛЮ 26 ЧЕРВНЯ 1960 РОКУ
ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО ФРОНТУ
 — у р я д ж у ю т ь —

Національну Маніфестацію —

ПОКЛІН РОМАНОВІ ШУХЕВИЧЕВИ-ЧУПРИНЦІ В 10-ТУ РІЧНИЦЮ СМЕРТИ

П л о щ а : CANADIAN NATIONAL EXHIBITION — В ТОРОНТО

Просимо всіх Українців на Маніфестаційну Зустріч. Відділи ООЧСУ організують виїзд автобусами.